

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ

ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ з дисципліни "Основи філософських знань"

філософія як специфічний тип знання
філософія стародавнього світу
філософія доби європейського середньовіччя та
Епохи Відродження
філософія нового часу
філософія XIX – XX століть
філософська думка в Україні
проблема буття у філософії
духовний вимір людського буття
основи філософського вчення про
розвитокосновний зміст повсякденної діяльності
філософський аналіз суспільства
філософська концепція людини
цінності в житті людини і суспільства

ЖИТОМИР 2024

Розробники опорного конспекту:

- Ю. В. Малихін** – викладач суспільних дисциплін Житомирського агротехнічного фахового коледжу, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист.
- В. О. Подкур** – викладач суспільних дисциплін Житомирського агротехнічного фахового коледжу, спеціаліст першої категорії.
- Л. П. Малихіна** – викладач суспільних дисциплін Житомирського агротехнічного фахового коледжу, спеціаліст вищої категорії.
- РЕЦЕНЗЕНТИ:**
- І. М. Можарівська** – кандидат педагогічних наук, заступник директора Житомирського агротехнічного фахового коледжу з навчально-методичної роботи.
- М. О. Оксютович** – кандидат філософських наук, завідувач кафедри психології та соціального забезпечення Державного університету "Житомирська політехніка".

*Обговорено та схвалено
на засіданні циклової комісії гуманітарних та суспільних дисциплін
Житомирського агротехнічного фахового коледжу
(протокол №5 від 08.11.2023 р.).*

*Рекомендовано до друку
методичною радою
Житомирського агротехнічного фахового коледжу
(протокол №4 від 06.12.2023 р.).*

Опорний конспект з дисципліни "Основи філософських знань", поданий у вигляді основних тез, схем та таблиць, які в стислій, лаконічній, доступній формі висвітлюють ключові питання навчального матеріалу.
Дана розробка стане у нагоді студентам як під час аудиторної, так і самостійної роботи.

студент_____ групи _____

Зміст

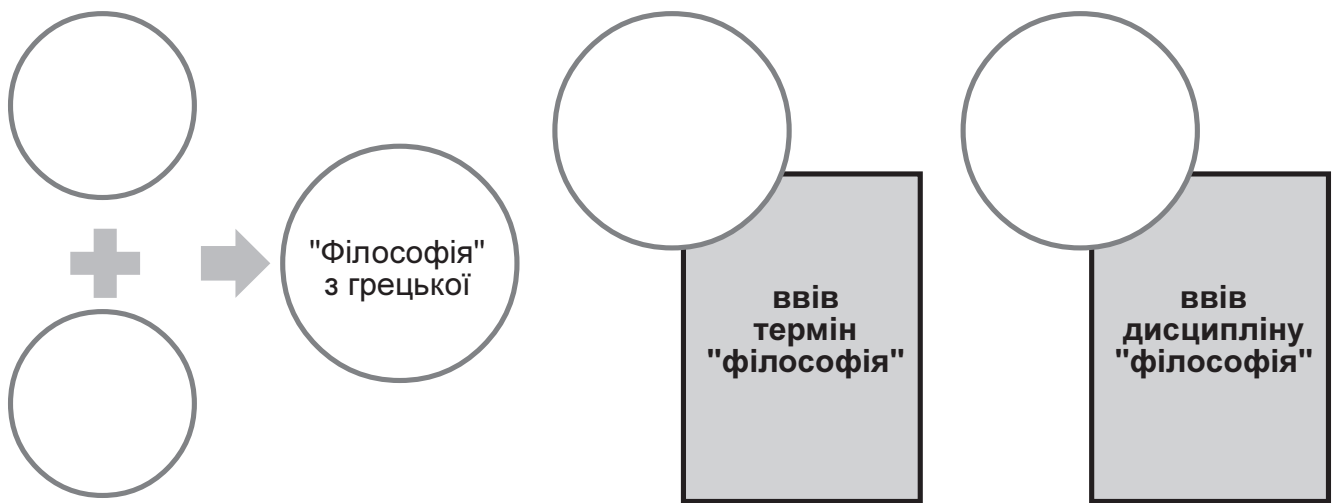
ТЕМА 1.	ФІЛОСОФІЯ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ТИП ЗНАННЯ	1
ТЕМА 2.	ФІЛОСОФІЯ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ	4
ТЕМА 3.	ФІЛОСОФІЯ ДОБИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ.....	9
ТЕМА 4.	ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ	13
ТЕМА 5.	ФІЛОСОФІЯ ХІХ – ХХ СТОЛІТЬ	17
ТЕМА 6.	ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА В УКРАЇНІ	23
ТЕМА 7.	ПРОБЛЕМА БУТТЯ У ФІЛОСОФІЇ.....	29
ТЕМА 8.	ДУХОВНИЙ ВИМІР ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ	34
ТЕМА 9.	ОСНОВИ ФІЛОСОФСЬКОГО ВЧЕННЯ ПРО РОЗВИТОК	39
ТЕМА 10.	ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	44
ТЕМА 11.	ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ СУСПІЛЬСТВА.....	50
ТЕМА 12.	ФІЛОСОФСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДИНИ	56
ТЕМА 13.	ЦІННОСТІ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА	61

ФІЛОСОФІЯ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ТИП ЗНАННЯ

1. Поняття "філософія".

Місце філософії в самопізнанні людини

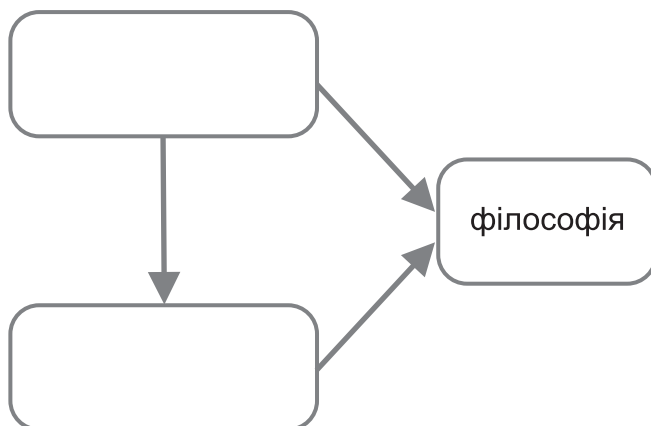
Філософія – це система поглядів на світ, суспільство, місце людини в світі та суспільстві.

Об'єктом пізнання філософії є: _____

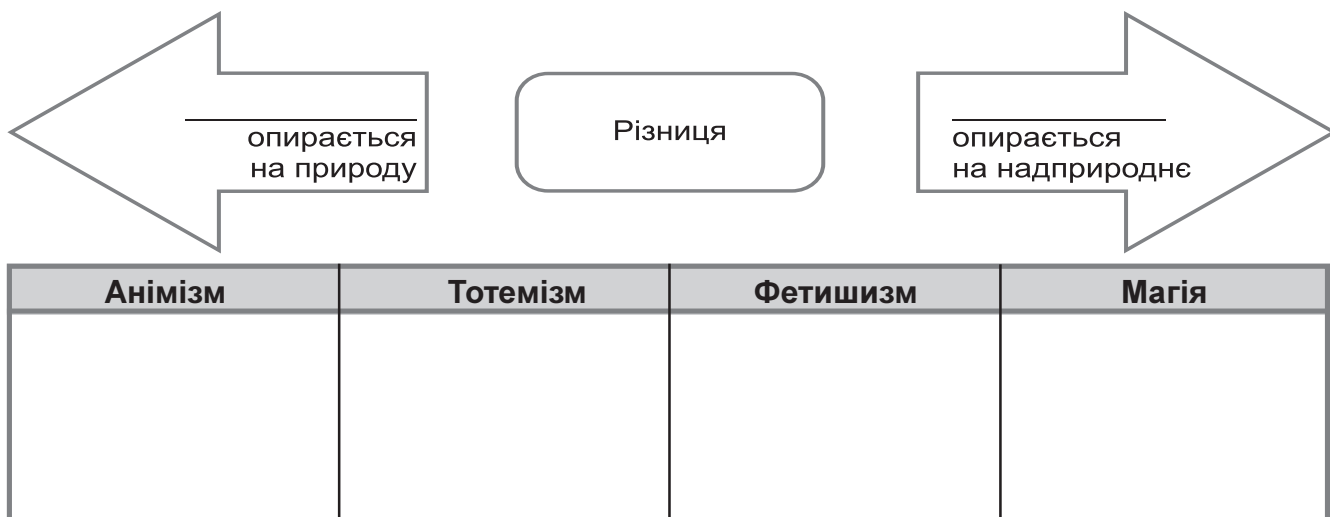
Призначення філософії: _____

2. Основні джерела філософії

_____ – це форма суспільної свідомості, світогляду давнього суспільства, яка містить в собі як фантастичне, так і реалістичне сприйняття навколишньої дійсності.

_____ – це форма світогляду, основана на вірі в наявність фантастичних сил, які впливають на життя людини і навколишній світ.

3. Світогляд як духовно-практична засвоєння світу

Світогляд – інтегральне духовне утворення, яке спонукає до практичної дії, до певного способу життя та думки; або світогляд – це бачення та сприйняття світу людиною.

За способом свого існування світогляд поділяється на _____
та _____

4. Типи світогляду

✓ Особливості світогляду:

✓ Особливості світогляду:

✓ Особливості світогляду:

5. Світобачення та його принципи

Принципи світобачення	
Догматизм	
Скептицизм	
Монізм	
Плюралізм	
Раціоналізм	
Сенсуалізм	

6. Предмет і функції філософії

На сьогодні предметом філософії є _____

Функції філософії	
Функції	Значення

7. Філософія в системі культури

Філософія є найважливішою частиною культури. При цьому не просто частиною поряд з іншими частинами, а ядром духовної культури суспільства. Безсумнівно, що філософія сама є породженням культури. Культура існувала до філософії. Більш того, культура того або іншого народу накладає свій відбиток на філософію, її проблематику, способи підходу до вирішення проблем, її бачення світу.

Але, виникнувши, філософія сама вже сприяє перетворенню культури в цілому. З тих пір, як виникла філософія, розвиток культур різних народів, їхня зміна багато в чому обумовлені розвитком самої філософії.

І в цьому немає нічого дивного. Адже філософія, як уже відзначалося, є основою світогляду, а останній, у свою чергу, є "душею" культури. Вона допомагає осмислити саму культуру.

ФІЛОСОФІЯ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ

1. Історія філософії як сходження до вершин людського самопізнання

Серед філософських дисциплін історії філософії належить особливе місце. Оскільки історичний підхід до предмета, дослідження його становлення і розвитку є одним із способів розкриття його суті, історія філософії допомагає досягнути суті самої філософії.

Знання з історії філософії важливі ще й тому, що вона вчить світоглядному плюралізму та ідеологічній толерантності (толерантність – це _____

_____),
сприяє звільненню від догматизму і духовному розкріпаченню особи.

Об'єктом вивчення історії філософії є _____

Предметом дослідження виступає _____

Кожна наступна за часом філософська система вибудовується на основі попередньої, заперечує або розвиває її. Завдяки цьому історія філософії є неповторним історичним процесом розвитку філософії. Однак такий підхід ще не вирішує всіх проблем. Історію філософії можна розглядати як історію життя і творчості окремих філософів і як історичний розвиток певних філософських ідей, проблем.

Історія філософії – галузь філософського знання, предметом якої є закономірності та особливості філософського пізнання на різних етапах історичного розвитку.

2. Стародавня філософія як зародок і колыска всіх наступних типів філософії

Перші кроки історико-філософського пошуку привели до висновку, що філософія як світоглядне явище з'являється в процесі такого поділу людської діяльності, коли виникає необхідність інтелектуального освоєння дійсності на найзагальнішому рівні її бачення. Хронологічно цей процес відбувається у різних країнах неодноразово.

Започатковується філософія з постановки питання про єдність речей, цілісність світу. Для того, щоб це питання з'явилося у людській свідомості, необхідні були тисячоліття практичного перетворення одних речей в інші, практично мисляче виділення із кола цих речей таких, що використовувались як засіб перетворення всіх інших.

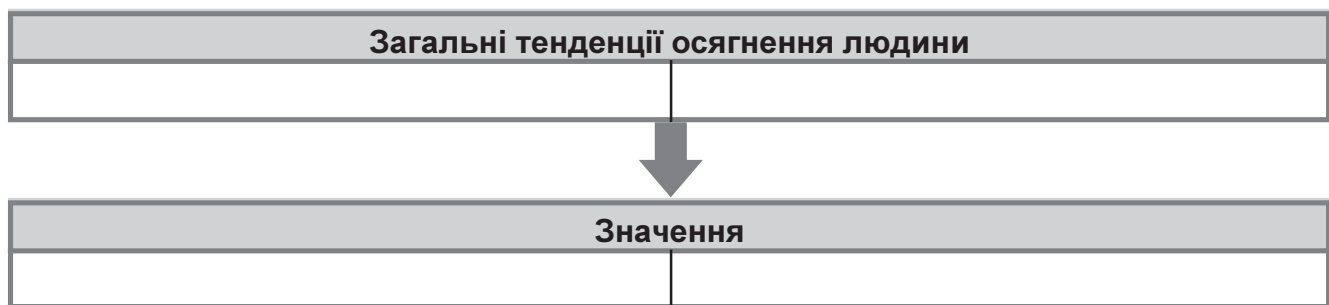
Перше уявлення про єдине походження і єдину першооснову всіх речей були пов'язані з використанням _____ у давньому Вавилоні та Єгипті (III–II тис до н.е.).

Філософія як особливий спосіб духовного освоєння людиною світу виникла в VII – VI ст. до н.е. на сході (Китаї та Індії) та на заході (в древній Греції). Відповідно з'явилося два типи філософського мислення – східний та західний.

Відмінності між західною (європейською) та східною (азійською) філософією		
№	Західна	Східна
1		
2		
3		

3. Людина – змістовне ядро всіх проблем стародавньої філософії

Проблема людини виступає як фундаментальна філософська проблема. Людина – унікальне творіння природи, суспільства і самої себе. В історії філософської думки сформувалась спеціальна дисципліна – філософська антропологія, тобто філософське вчення про людину.

Розуміння людини у давній філософії			
Китайська, індійська		Грецька	
Мислитель, вчення	Думка	Мислитель, вчення	Думка
Упанішади		Софісти	
Китайська філософія загалом		Сократ	
Ян Чжу, Мо-Цзи		Платон	

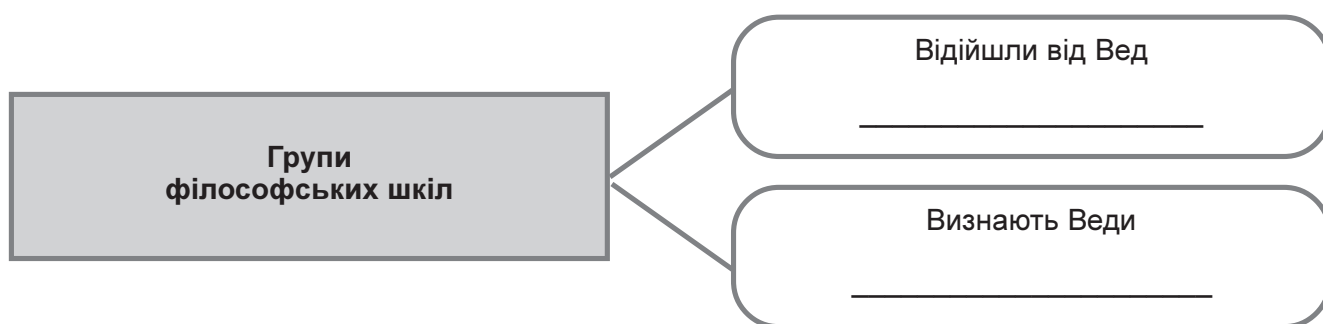
4. Філософські системи Давньої Індії

Зародки філософського мислення в Індії з'явилися 2500 – 2000 рр. до н.е. на основі стародавніх вед, брахман, упанішад.

Веди – _____

Брахмани – _____

Упанішади – _____

Неортодоксальні школи		
Джайнізм	Буддизм	Червака-локаята
Погляди на позбавлення людини від страждань		

Ортодоксальні школи	
Назва	Коротка характеристика вчення

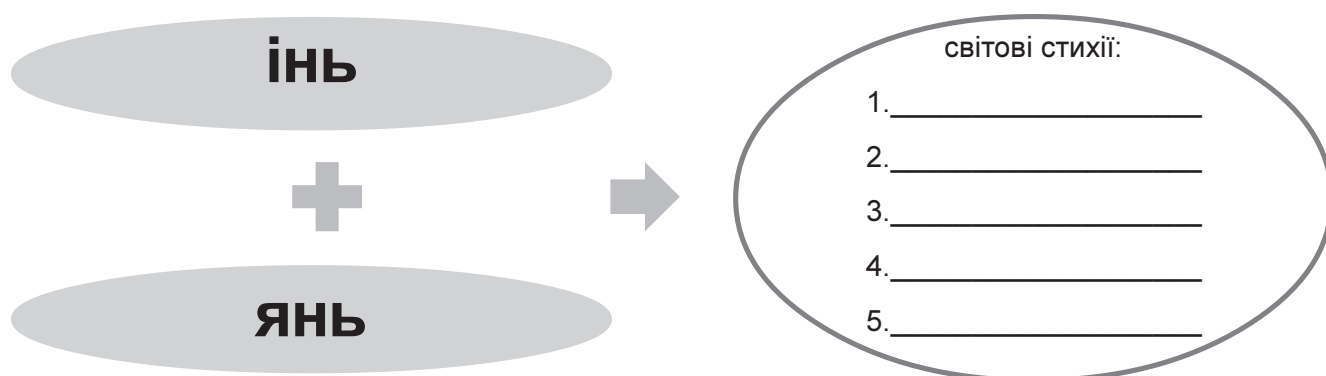
5. Проблеми філософії Стародавнього Китаю

Історія філософської думки Китаю сягає початку першого тисячоліття до н.е. В центрі уваги філософії Давнього Китаю були проблеми морально-етичної природи людини та побудови досконалої держави, управління суспільством.

Духовним каноном життя стародавнього Китаю є **п'ятикнижжя**, де в образно-міфологічній формі подано найфундаментальніші складники давньокитайського світобачення. Пань-Гу відділив небо від землі. На небі запанували ідеальні закони буття. На Землі – навпаки: стихійність і випадковість.

Все в світі є результатом двох протилежних початків буття: інь та янь.

Інь – _____, янь – _____

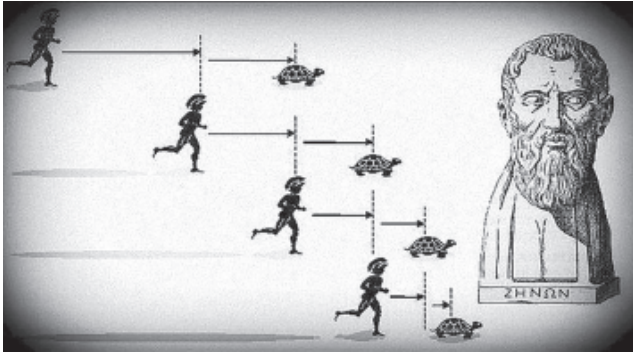
Філософські школи Давнього Китаю		
Назва	Засновник	Вчення

6. Антична філософія: особливості розвитку, морально-етична спрямованість

Антична філософія – це філософія греків і римлян, що зародилася у VI ст. до н.е. у Греції і проіснувала до VI ст. н.е.

Періоди розвитку античної філософії

Досократівський	
Класичний	
Елліністичний	

Досократівський період			
Мілетська школа		Елеатська школа	
Представник	Думка про першооснову	Представник	Думка про буття
Фалес		Парменід	
Анаксимандр		Зенон	
Анаксімен			
Геракліт			
Піфагор			

Класичний період	
Мислитель	Філософські думки
Сократ	
Платон	
Аристотель	

Школи елліністичного періоду		
СТОЇЦИЗМ	ЕПІКУРЕЇЗМ	СКЕПТИЦИЗМ
думки		

ФІЛОСОФІЯ ДОБИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ

1. Зміни світогляду при переході від античності до Середньовіччя

Межі доби Середньовіччя становлять: _____

Причини змін у світогляді: _____

Порівняння античного та середньовічного світоглядів

Античний	Середньовічний

2. Роль християнства у становленні середньовічної філософії

Середньовічна філософія – це філософія феодального суспільства з пануванням релігії і церкви в усіх сферах соціального буття.

Особливістю філософії цього періоду є теоцентризм (з грецького "тео" – Бог). Головними об'єктами філософського пізнання стають не космос і природа (як в античності), а бог і людська душа. Філософія цього періоду або підпорядкована теології, або ототожнюється з нею.

Теологія (вчення про Бога) – це система теоретичного викладу, тлумачення й обґрунтування ідеї Бога, релігійних тверджень.

Завдяки християнським догмам (законам) відбувається вплив на філософські ідеї середньовіччя. Філософія починає служити релігії, пояснюючи її.

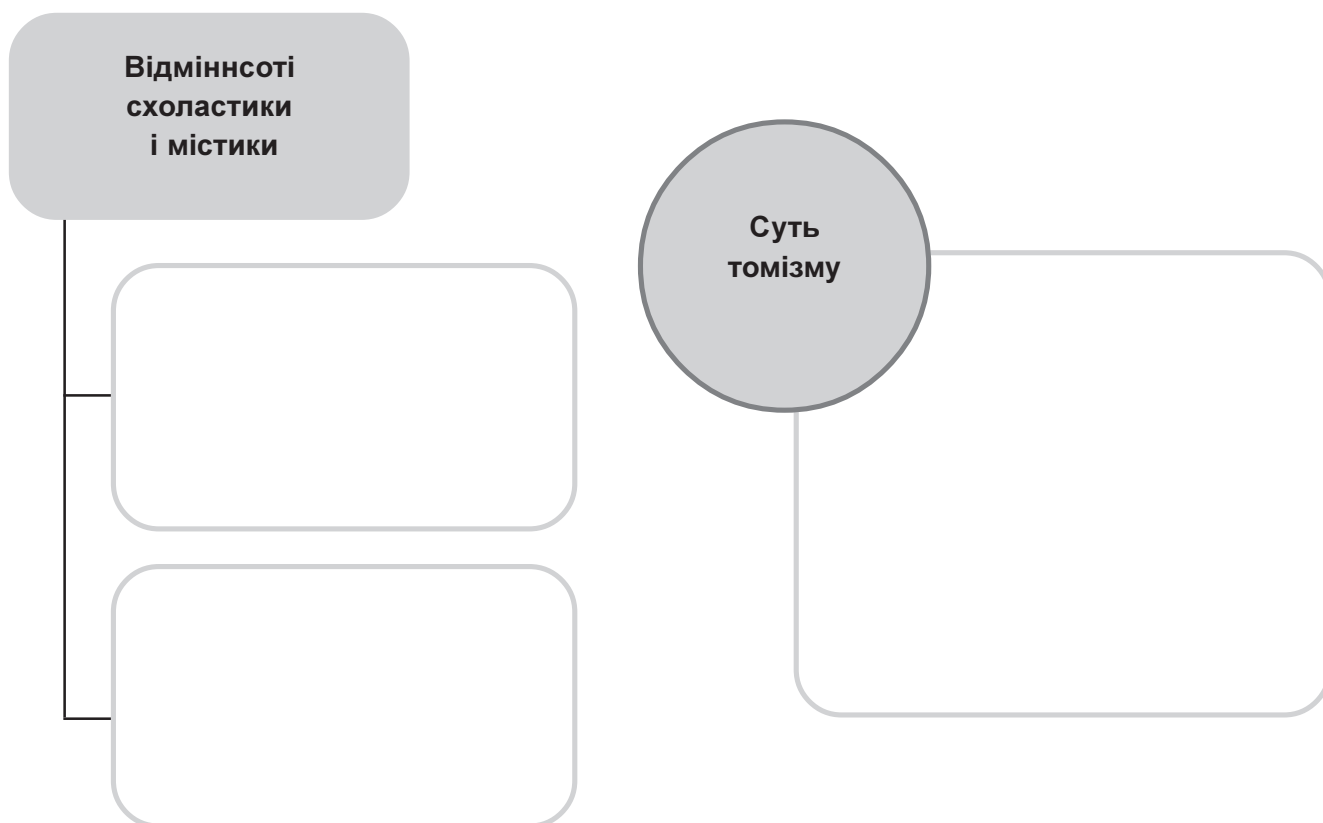
На основах християнства відбулися два етапи розвитку середньовічної філософії:

- 1) _____
- 2) _____

Апологетика –	Патристика –
Значення	
Схоластика –	Містика –

Складові вчення Аврелія Августина про Бога:

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____

3. Основні проблеми та досягнення філософії доби Середньовіччя в Європі та Візантії

Основні проблеми, які намагалася вирішити середньовічна філософія	
Проблема	Питання
Філософської теології	
Онтології	
Гносеології	
Етики	

Найважливіші визначення

ФІЛОСОФІЇ

за Іоанном Дамаскіним

На відміну від Західної Європи, у Візантії ніколи не переривалася антична філософська традиція; саме візантійські богослови засвоюють і зберігають усе багатство думки грецьких філософів. Найвпливовішим філософським вченням пізньої античності, представники якого жили у Візантії, є неоплатонізм, що систематизував вчення Платона про окремо існуючі ідеї пізнання світу як єдино справжнє буття за допомогою методів аристотелівської логіки. Для неоплатоніків увесь світ виник як ієрархічна система, де кожний нижчий ступінь залежить від існування вищого:

I ступінь: _____ III ступінь: _____
 II ступінь: _____ IV ступінь: _____

Починаючи з X–XI ст. у розвитку богословсько-філософської думки Візантії можна простежити дві тенденції:

Раціоналістично-догматична	Містично-етична (ісихазм)

4. Дискусії про універсалії

Універсалії – це _____

Дискусія про універсалії виявила дві позиції філософів	
Реалізм	Номіналізм
<i>Приклад</i>	

5. Філософія Відродження

Напрямки філософії Відродження			
<i>Гуманістичний</i>	<i>Науково-природничий</i>	<i>Соціально-політичний</i>	<i>Етичний</i>
<i>Представники</i>			
Головні ідеї			

ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ

1. Особливості розвитку філософії Нового часу

Епоха Нового часу охоплює період із _____

2. Основні протилежні напрями у філософії Нового часу

У філософії Нового часу, насамперед у гносеології, але не тільки в ній, намітилось кілька протилежних течій, підходів, суперництво і взаємодія яких визначила основні риси та закономірності її розвитку.

Емпіризм (грец. *empeiria* – досвід) – філософський напрям, який основою пізнання вважає чуттєвий досвід (емпірію).

Раціоналізм (лат. *rationalis* – розумний) – філософський напрям, який визнає центральну роль в пізнанні розуму, мислення.

Під впливом розвитку науки у філософії XVII ст. виникають проміжні між ідеалізмом та матеріалізмом форми – деїзм, дуалізм, пантеїзм.

Деїзм – релігійно-філософська концепція, яка визнає Бога як творця світу, але заперечує його подальше втручання у хід світових процесів.

Дуалізм – філософська концепція, яка визнає існування двох рівноцінних початків для світу – матеріального та ідеального, доброго та злого.

Пантеїзм – філософське вчення, яке ототожнює Бога з природою, субстанцією (першоосновою).

Крім цього на основі гносеологічного протиставлення суб'єкта та об'єкта формується протилежність натуралізму (об'єктивізму) та суб'єктивізму.

Натуралізм – філософський напрям, який вважає природу універсальним принципом усього сущого.

Суб'єктивізм – філософський напрям, який пояснює все суще через наявність свідомості суб'єкта.

Визначальними були емпіризм та раціоналізм.

ЕМПІРИЗМ

Знайшов себе в основному в Англії, так як вона перша стала на капіталістичний шлях, і молода буржуазія була зацікавлена в розвитку техніки і інстинктивно відчувала її зв'язок із наукою. Засновником емпіричної традиції є Френсіс Бекон.

РАЦІОНАЛІЗМ

Пов'язаний із середньовічною схоластикою. В основному розвивався на континенті. Засновником є Рене Декарт.

Емпіризм	Раціоналізм
Френсіс Бекон ❖ Передбачав важливу роль _____ ❖ Запропонував новий метод продукування (вироблення) знань – це метод _____ ❖ Був одним із засновників _____ методу. ❖ Індукція – це _____ ❖ Науці перешкоджають різні "привиди" ("ідоли") 1) "Привиди роду" – _____ 2) "Привиди печери" – _____ 3) "Привиди ринку" – _____ 4) "Привиди театру" – _____	Рене Декарт А) Намагався вивести основні правила методу наукового пізнання, взявши за основу принципи побудови _____ Б) Вважав, що досвід має мінливий, нестійкий характер. В) За допомогою відчуттів людина сприймає світ залежно від обставин і тому надії слід покладати на розум. Г) Ми можемо крок за кроком заперечувати все, що ми знаємо, хоча б тому, що стихійно набуті знання із неминучістю є непевними та неповними. Д) Був послідовником _____ методу у пізнанні, який заснував ще Аристотель. Дедукція – це _____ Е) Декарт намагався пояснити світ як велетенський механізм, тому він заклав засади механістичного світогляду. Є) Бог конструював світ як геометр і механік.
Томас Гоббс вважав що у світі існують тільки конкретні речі, не існує вроджених ідей, а "знаки" (_____) є універсальними (_____) для позначення подібності різних речей. Особливу увагу Т.Гоббс приділяє дослідженню людини. Концепція суспільної угоди Т. Гоббса передбачала, _____	Бенедикт Спіноза 1. _____ є принципом побудови всього суцього. 2. Вважав, що природа – це _____
Джон Локк. За ним існує два джерела знань: 1) _____ 2) _____ У процесі пізнання виявляються різні за своїм характером якості речей: 1. _____ 2. _____	Готфрід-Відгелльм Лейбніц Усвідомив обмеженість механістичного світогляду через його незастосовність до органічного світу. (приклад: _____) _____). Справжньою реальністю є певні духовні центри сили – неподільні активні духовні одиниці, які називає _____ з грец. _____). Матерія – пасивна, активності їй надають монади. Кожна монада подібна до душі, яка вміщена в матеріальну оболонку. Світ – є сукупністю монад.
Джордж Берклі. Всі якості речей вторинні, тому що їх сприймає _____. Існує лише те, що сприймають _____	
Девід Юм вважав, що знання існують у двох формах: 1. _____ 2. _____ Людина має справу не із зовнішнім світом, а з потоком своїх відчуттів та уявлень.	

3. Філософія Просвітництва

Просвітництво – культурно-історичний термін (вперше використали Вольтер і Гердер), що відбиває певну епоху розвитку людства, сутність якої полягає в широкому використанні розуму для суспільного прогресу.

Вважається, що Просвітництво виникло в Англії під впливом ідей Дж. Локка.

На перше місце вийшла впевненість, що наука і технічний прогрес створять рай на землі. Нівелювалася віра в Бога аж до атеїзму.

Найбільшого розвитку Просвітництво набуло у Франції.

Представники	
Блез Паскаль	Праця "Думки". Вражаюча роль людського становища в світі: на тлі космічних масштабів людина перетворюється на непомітну порожнину, але, якщо рухатися углиб матерії, людина є велетнем, порівняно з нескінченно малими величинами. Людина – це "мислячий очерет", але вона перевершує природу тим, що може її осмислити і пізнати. Під час такого мислення людина повинна зрозуміти, що єдиною її життєвою опорою може бути лише Бог.
Дені Дідро	Лідер французьких матеріалістів. Вважав, що завдяки Ньютону та іншим вченим світ уже більше не є Богом, а машиною з колесами, приводами та гирями. Світ – це матерія, що рухається у просторі й часі та має причинні зв'язки. Людина є нічим іншим як високоінтелектуальною машиною (механізмом).
Поль Анрі Гольбах	У творі "Система природи" підкреслив, що людина є творінням природи, існує як частина природи і підлягає її законам, від яких не може звільнитись навіть подумки. Заперечував відмінність між людиною фізичною та духовною. Громадські закони повинні будуватись на "природних законах".
Жан-Жак Руссо	Створив раціональну теорію "суспільної угоди": природним станом людини є об'єднання людей у рівноправні спільноти. Рівноправ'я порушила приватна власність, яка розшарувала суспільство на багатих і бідних. Нерівність людей потрібно усунути розумно: кожна людина повинна володіти рівною часткою власності.
Вольтер (Марті Франсуа Аруе)	Не допускав критики приватної власності. Був противником егалітаризму (позиція, яка проголошує принцип рівного розподілу благ між людьми). На чолі держави повинен стояти освічений правитель, який керує у межах конституційної монархії. Царство розуму або свободи запанує лише тоді, коли в суспільстві діятимуть "розумні закони", гарантом яких є держава. Раціонально побудоване суспільство – це таке, що дає людині свободу слова, передбачає єдність "Я" і суспільного інтересу.
Шарль Луї Монтеск'є	Один з найвідоміших соціальних філософів на той час. Стверджував, що соціальні закони породжуються географічними факторами, способом життя народу (землеробство, скотарство, мисливство), релігією тощо. Розробив вчення про "природні права". Так, він стверджував, що на бідних за врожайністю землях деспотія не мала б успіху, тут як засіб виживання можлива лише демократія. Надавав великого значення ідеї Локка про розподіл влади на законодавчу, виконавчу і судову.

4. Німецька класична філософія

1. Назвати останню форму європейської класичної філософії _____

2. Хто заснував німецьку класичну філософію? _____
3. Назвати три періоди у філософській діяльності І. Канта. _____

4. Що за Кантом є найпершими джерелами знання? _____

5. Досвід, за Кантом, це – _____

6. Що, за Кантом, лежить в основі історичного процесу? _____

7. За Фіхте, основним визначенням людини є: _____

8. У чому, за Фрідріхом Шеллінгом проявляється "Я", що себе усвідомлює? _____

9. Кому належить вислів: "Протиріччя є ознакою істини"? _____

10. Що за Гегелем є основою світу? _____

11. Що таке діалектична логіка? _____

12. Які частини, за Гегелем, входять до діалектичної логіки? _____

13. Що за Л.Фейєрбахом є справжньою філософією? _____

14. До якого часового періоду входить німецька класична філософія? _____

15. Чим пропонує Фейєрбах замінити віру в Бога? _____

16. Вписати 5 представників німецької класичної філософії _____

ФІЛОСОФІЯ XIX–XX СТОЛІТЬ

1. Перегляд класичної моделі світорозуміння у філософії XIX–XX століть

У 1819 році вийшов друком перший том праці А.Шопенгауера "Світ як воля та уявлення", який і вважають першою працею нової філософії.

Поступово процес формування засад нового філософствування став набувати сили і визначеності: виникла некласична філософія, особливості якої остаточно визначилися у XX ст. А явище некласичності поширилось і на інші сфери життя, такі як мистецтво, наука, культура.

Відмінності	
Класична філософія	Некласична філософія

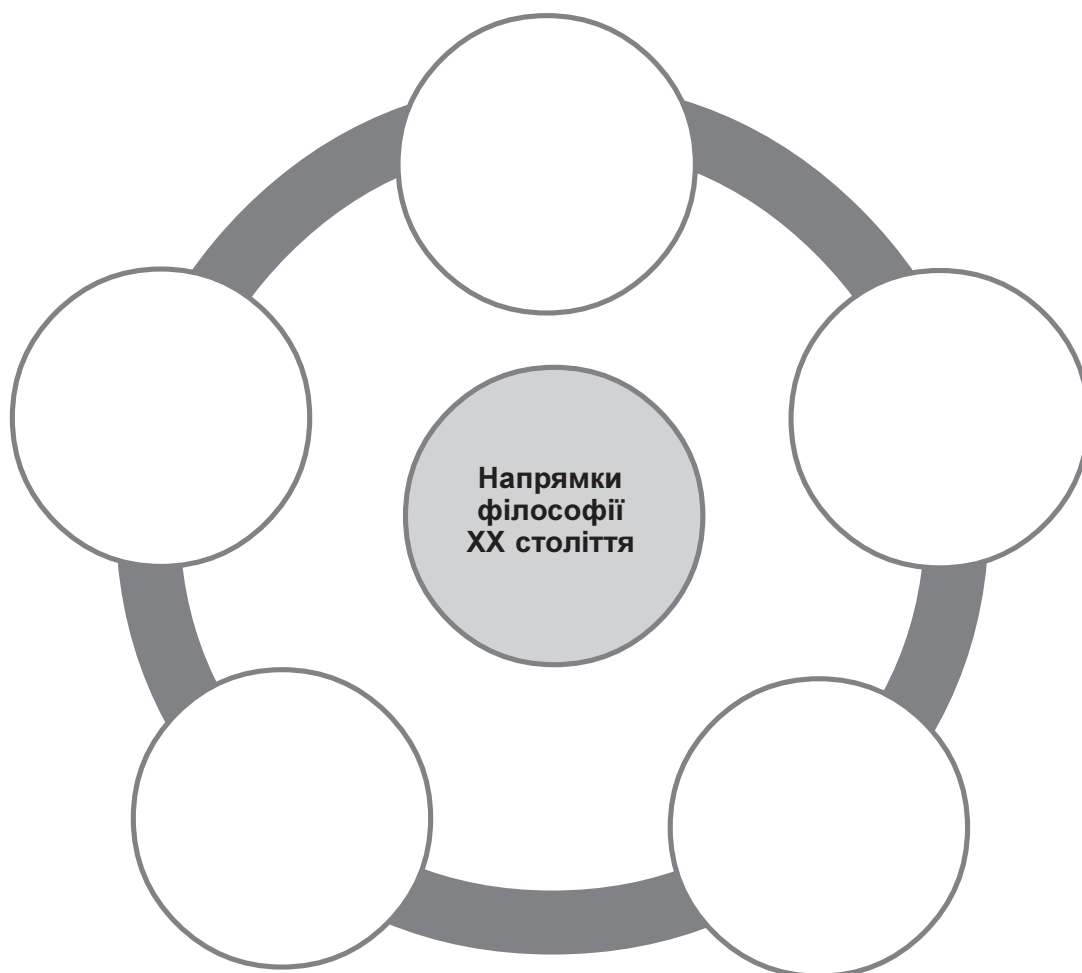
Некласична філософія наважилася не протиставити людині чисті принципи, а прийняти людину такою, якою вона є у реальності, через це вона навіть у повному відношенні постала більш простою, зрозумілою стилістично більш різноманітною.

2. Програми радикального оновлення філософії

Одним із напрямів некласичної філософії є "наукова філософія". Представники цього напрямку виходили з переконання у тому, що наука в першій половині XIX ст. набула такого розвитку, що стала спроможною накреслити нову і чітку картину світобуття. Звідси робився висновок, що за таких умов потреба у філософії як дисципліні відпадає.

Напрямки неklasичної філософії XIX ст.		
ПОЗИТИВІЗМ	МАРКСИЗМ	ФІЛОСОФІЯ ЖИТТЯ
засновники		
зміст		

3. Некласична філософія XX століття: основні напрямки та їх особливості

Сцієнтистські напрями				
↓	↓	↓	↓	↓
Основні положення				

Верифікація – це _____
Послідовність дій верифікації:

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____

Ідея **фальсифікації** полягала _____

Антропологічні напрями				
↓	↓	↓	↓	↓

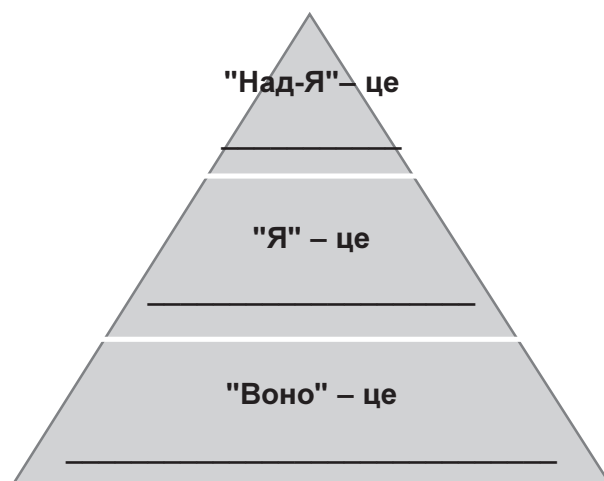
Екзистенціалізм формувався під суттєвим впливом іншої філософської теорії, яка виникла на початку ХХ ст. – феноменології Е.Гуссерля. Науковець підкреслював, що ми завжди маємо справу з феноменом, тобто з тим, що нам надано, що перед нами з'явилося ("феномен" із давньогрецької – явище, з'явлення). Чи існує щось поза феноменом – питання некоректне, адже свідомість принципово нездатна мати справу з чимось, що не сприйнято нею. А сприйняте і є феномен. Якщо це так, то слід усі наші судження будувати лише на основі дослідження феноменів.

Екзистенціалізм – це	
<i>Представники</i>	<i>Погляди</i>
М.Хайдеггер	
Ж.-П.Сартр	
А.Камю	

Антропологія – це	
<i>Представники</i>	<i>Погляди</i>
М.Шелер	
А.Гелен	
Г. Плеснер	
Е.Ротхакер	

Персоналізм – це	
ПРЕДСТАВНИКИ	
ПОГЛЯДИ	

Фрейдизм – це _____

Неофрейдизм – це	
Представники	Погляди
К.-Г.Юнг	
А.Адлер	
Е.Фром	

Культурологічні та історіософські напрями	
Представники	Погляди
О. Шпенглер	
А. Тойнбі	
А. Тоффлер	
П. Сорокін	
К. Леві-Стросс	

Культурологічні та історіософські напрями	
<i>Представники</i>	<i>Погляди</i>
М. Фуко	
Ж. Деррида	

Технічний детермінізм – це	
ПІДХОДИ	
ЗНАЧЕННЯ	
ПРЕДСТАВНИКИ	

Релігійні напрями			
<i>Неотомізм</i>	<i>Протестантська теологія</i>	<i>Теософія</i>	<i>"Жива етика"</i>
ПРЕДСТАВНИКИ			
Суть			

ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА В УКРАЇНІ

1. Джерела української філософії

Дмитро Чижевський, у книжці "Філософія на Україні" стверджує, що українська філософія починається з періоду Григорія Сковороди. Пізніше, в 60-ті роки ця думка поділяється в "Нарисах історії філософії на Україні". Та в 70-ті роки ХХ ст. формується нова тенденція: київські філософи доводять, що в братських школах, Острозькому науково-просвітницькому центрі, Києво-Могилянській академії формується професійна філософія України, філософські ж ідеї формуються ще в культурі Київської Русі. У 80-ті роки утверджується думка: філософія – специфічна сфера духовної діяльності – займає особливе місце в культурі як самопізнання Духу і розглядається в контексті культури, а не в системі науки, бо лише на досить високому рівні розвитку культури формується філософське теоретичне знання з функціями науки. Досліджуючи розвиток філософської думки в Україні в культурі від Київської Русі до сучасності, історики розкривають її особливості, самотність, національні традиції, підкреслюючи, що історія філософії може об'єктивно виглядати лише як складова історії національної культури.

Періодизація розвитку філософії в Україні:

1) _____

2) _____

3) _____

Джерелами української філософії є: _____

Антеїзм – це _____

Кордоцентризм – це _____

2. Становлення українського неоплатонізму XIV–XVI століть

В Україні ідеї неоплатонізму поширюються в XIV – XVIII ст., під безпосереднім впливом філософської культури Київської Русі.

Прояви неоплатонізму у:		
<i>Ісихазмі</i>	<i>Ареопагітиках</i>	<i>Києво-Могилянській академії</i>

3. Філософська думка українського Ренесансу

Ренесанс відбувся у двох напрямках: світському, що отримав назву гуманізму, та релігійному – реформації.

Систематичне звернення до ідей і концепцій гуманізму як ідеологічної течії третього стану все-таки найповніше проявилось саме в XVI–першій половині XVII ст., набуваючи, залежно від конкретних умов і звернень до своїх витоків, певного змісту та форми.

Українські філософи-гуманісти			
ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ			

4. Специфіка Реформації в Україні

Реформація, як церковно-релігійна і політично-соціальна течія почалася наприкінці XIV століття і тривала кілька століть у Західній Європі (звідки поширилася й на Україну), пробудивши національну свідомість і розвиток культури окремих народів та створивши низку протестантських церков.

Реформація була спрямована однаково як проти догм і устрою, так і проти економічного і політичного становища Католицької церкви. Діячі Реформації вводили живі мови у церкві, а тим самим і в літературу багатьох народів, зміцнюючи їхню національну свідомість і культурний розвиток.

Прояви Реформації в Україні: _____

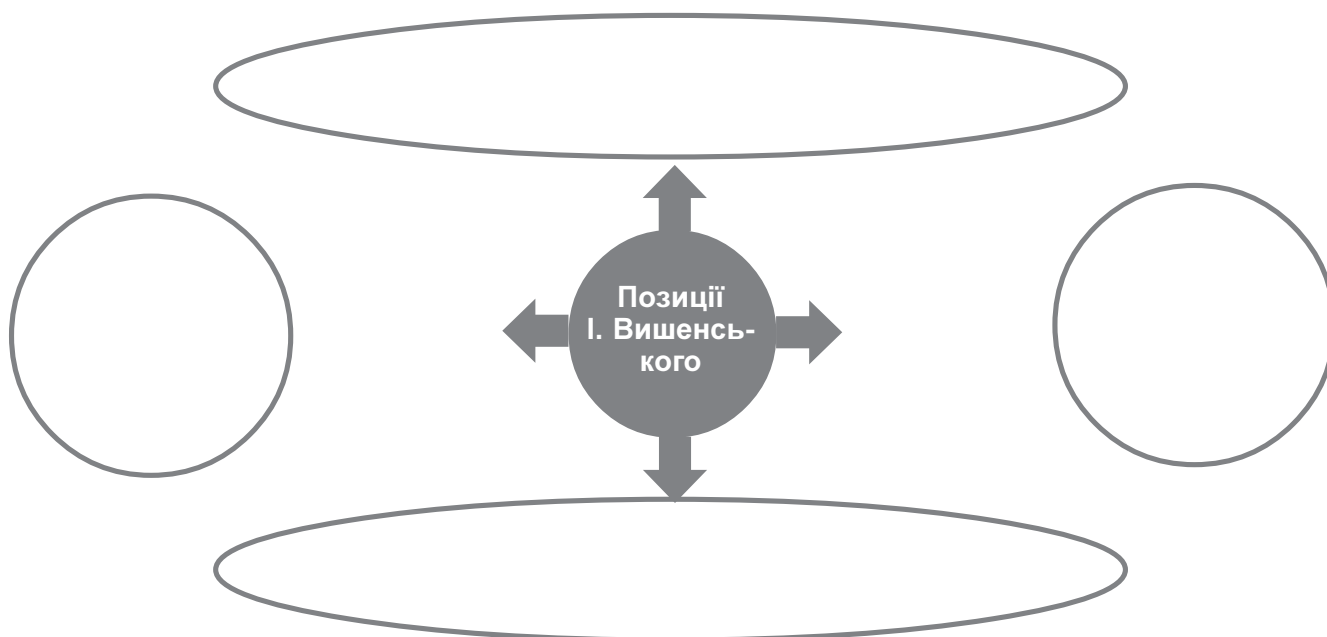
5. Зародження професійної філософії в культурно-освітніх центрах України: Острозькій та Києво-Могилянській академіях

Роль братств у зародженні професійної філософії полягає: _____

До острозьких просвітників відносяться: _____

Світоглядні орієнтири острозьких просвітників:

- _____
- _____
- _____
- _____

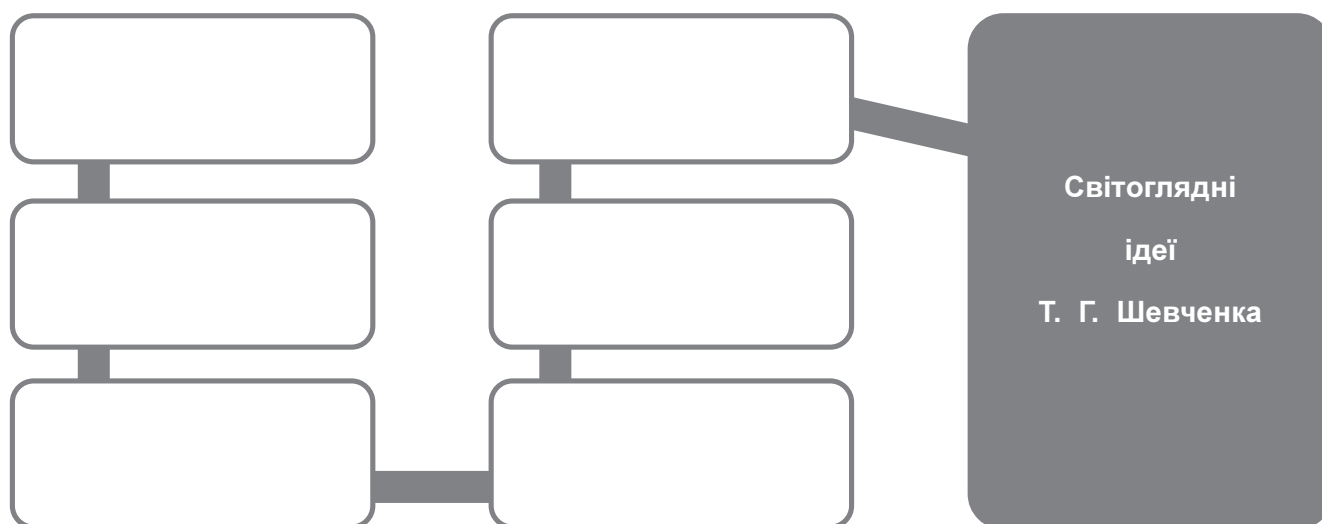
Філософські погляди представників Києво-Могилянської академії	
Представник	Погляди
П. Могила	
І. Гізель	
І. Галятовський	
С. Яворський	
Ф. Прокопович	

6. Г. Сковорода – родоначальник української класичної філософії

Г. Сковорода являв собою рідкісний приклад повної узгодженості своєї філософської системи і власної життєвої поведінки, яка цілковито (без винятків) засновувалась на синтезі емоційної та раціональної сфери людської істоти. Філософ ніколи і ні в чому не поступився своїми переконаннями, не поласився на спокуси, жив саме так, як підказувала йому власна сутність, свою філософську систему творив з голосу цієї сутності, а не на чиєсь замовлення. "Світ ловив мене, та не впіймав" – слова викарбувані на його могилі – свідчення цього.

Філософські думки Григорія Сковороди: _____

7. Філософія Т. Г. Шевченка

8. Академічна філософія ХІХ століття: особливості, напрямки і основні філософські ідеї

У 20–50-х роках ХІХ ст. важливими центрами філософської думки в Україні стають вищі навчальні заклади. Це, насамперед, Київська духовна академія, яка в 1819 р. прийшла на зміну Києво-Могилянській академії, університети у Харкові та Києві, ліцеї в Одесі та Ніжині. Філософія, яка в них розвивалася, носить назву академічної.

Філософи				
Напрямки				
Ідеї				

9. Культурне відродження 20-х та філософське відродження 60-х років ХХ століття

Особливості культурного підйому 20-х рр. ХХ ст.: _____

Суть концепції "азіатського ренесансу" М. Хвильового: _____

Особливості філософії українських "шістдесятників": _____

10. Сучасна філософська думка в Україні

В Україні на початку ХХІ ст. діє Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України, Центр гуманітарної освіти НАН України, кафедри філософії при університетах; філософське товариство, Філософський фонд.

В історію філософії як науки входять, по-перше, дослідження історії філософської думки в Україні як невід'ємної складової частини світової культури. По-друге, історія філософії в Україні охоплює філософські проблеми і теорії, розроблені і сформовані саме філософами – вихідцями з України. До історії української філософії входять дослідження її специфіки, національних особливостей, традицій.

Найвідоміші сучасні українські філософи – Мирослав Попович, Євген Сверстюк, Євген Бистрицький.

11. Філософська думка української діаспори

Різні причини в різні часи примушували значну частину українського народу емігрувати і поселятися в інших країнах.

Філософія української діаспори	
Мислитель	Концепція
В. Винниченко	
В. Липинський	
Д. Донцов	
Д. Чижевський	
О. Кульчицький	

ПРОБЛЕМА БУТТЯ У ФІЛОСОФІЇ

1. Поняття "онтологія", "буття", "небуття"

Проблема буття – одна з перших проблем, які намагалась розв'язати філософія. В історії філософії проблему буття вперше порушили елеати. Парменід дійшов парадоксального висновку: що існує тільки буття, а небуття не існує, бо якщо людина думає про небуття, то воно постає як буття.

Вчення про буття називається онтологією. Термін "онтологія" було запропоновано професором логіки марбурзького університету Рудольфом Гокленіусом. Проте справжнім автором і творцем першого курсу під назвою "Онтологія" був професор філософії Берлінського університету Християн Вольф. До Вольфа всі проблеми онтології викладалися в курсі метафізики.

БУТТЯ

СУЩЕ

НЕБУТТЯ

2. Фундаментальне значення проблеми буття у філософії

Найважливіші функції буття:

1)

2)

3)

3. Основні виміри буття

Виміри буття	
ВИМІР	ХАРАКТЕРИСТИКА
Буття природи	

Буття людини	
Буття суспільства	
Духовне буття	
Віртуальне буття	

4. Світ як всеохоплююча реальність

У широкому розумінні світ – це вся нескінченна й невичерпна дійсність (відома й ще не відома нам) у всій різноманітності речей і явищ, систем і процесів з усіма своїми зв'язками й відношеннями. Інакше кажучи, світ – це цілісна сукупність усього існуючого (того, що має буття).

Давньогрецькі філософи розуміли світ як космос.

Рівнозначним (чи майже таким) поняттю "космос" вживається поняття "Всесвіт", хоча кожне з них має свій смисловий відтінок. Поняття "космос", акцентує увагу на таких ознаках світу, як системність, упорядкованість, закономірність, а поняття "Всесвіт" – на охопленні всього реально існуючого (весь світ). Обидва ці поняття відносяться насамперед до "великого", позаземного світу, а наш безпосередньо близький, земний світ розглядається як частка безмежного Всесвіту.

В науці є й таке поняття, як "наш Всесвіт". Воно має конкретно-науковий, астрономіко-космологічний зміст. Матеріальна система, яка позначається цим терміном, називається ще Метагалактикою. Це весь відомий нам сьогодні, доступний для спостереження сучасними засобами космос, який складається з мільярдів зоряних систем – галактик. Серед них і наша Галактика, однією із зірок якої є Сонце.

Метагалактика має скінченні розміри – в межах 10 мільярдів світлових років і перебуває в процесі розширення. Вона не завжди існувала, а виникла близько 10 – 20 мільярдів років тому внаслідок так званого космічного вибуху. Разом з нею з'явилися наші простір і час. З якого стану матерії виник наш Всесвіт? Чому відбувся цей величезний якісний стрибок – народження нашого Всесвіту? Чи є щось, і якщо так, то що саме поза межами Метагалактики? Все це проблеми, які остаточно ще не вирішені сучасною наукою, хоча й існують з цього приводу різні гіпотези.

Підходячи з науково-філософської точки зору, можна сказати, що нашою Метагалактикою не вичерпується "світ в цілому" (беремо в лапки, бо світ в цілому ніколи нам не даний, це проблематичне поняття); він вічний, нескінченний, якісно різноманітний, в ньому відбуваються перетворення – в тому числі й такі глибокі, корінні, як той самий космічний вибух, який поклав початок нашому Всесвіту. Можливо, існують інші всесвіти із зовсім іншими, ніж відомі нам, просторово-часовими та іншими характеристиками, де немає звичних для нас зірок, планет, туманностей і таке інше.

До традиційних проблем онтології належали поділ світу на окремі сфери та обґрунтування цього поділу.

Поділ світу на сфери буття		
Мислитель	Сфери	
Платон		
Аристотель		

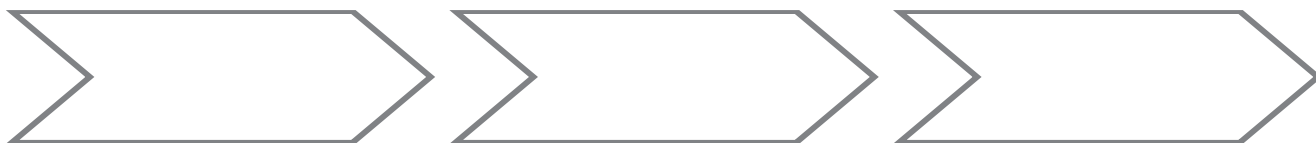
Представники Німецької класичної філософії		
Декарт		
Гартман		

Таким чином, аналізуючи вищезазначені поділи, можна зробити висновок, що світ поділяється на дві сфери буття: _____.

5. Єдність природи, суспільства і людини

Суспільство – це сукупність конкретних людей. Людина – частина природи. Фізичне і духовне життя людини нерозривно пов'язане з природою. Природа – це середовище, в якому людина живе. Саме воно забезпечує її найперші потреби. Життя людини можливе тільки у взаємодії з природою. Ця взаємодія проявляється в різних формах, насамперед в обміні речовин і енергії. Але людина – не тільки біологічна істота, а й суспільна. Умови її життєдіяльності залежать і від суспільного оточення.

Подумайте і заповніть схему, де складовими були б "природа", "людина", "суспільство". Поясніть.

6. Практичні витoki людського поділу реальності на об'єктивну та суб'єктивну

РЕАЛЬНІСТЬ	
Суб'єктивна	Об'єктивна
Пояснення	

Уявлення і судження людини про реальність завжди пов'язані з певними умовами її життєдіяльності, рівнем і характером суспільного життя, матеріальною і духовною культурою, цінностями і потребами, відношеннями і інтересами, суспільним і особистим досвідом.

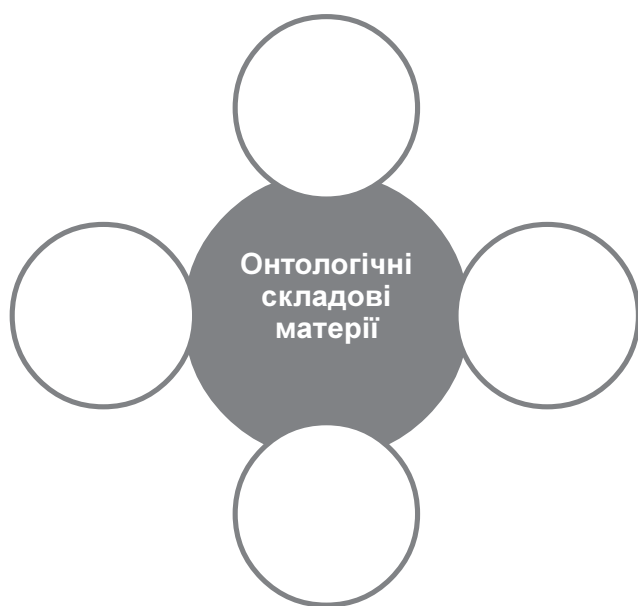
Приклад, коли нереальне стає реальним: _____

7. Єдність матерії, руху, простору, часу.

Основні категорії онтології

Розуміння матерії в історії філософії	
Мислитель (напрямок)	Розуміння
Локаята, давньо-китайські матеріалісти	
Декарт	
Ньютон	
Гольбах	
Гельмгольц	

Отже, поняття матерії проходить складний шлях, постійно уточнюється, поглиблюється, збагачується новими властивостями, відображає рівень розвитку пізнання людиною світу.

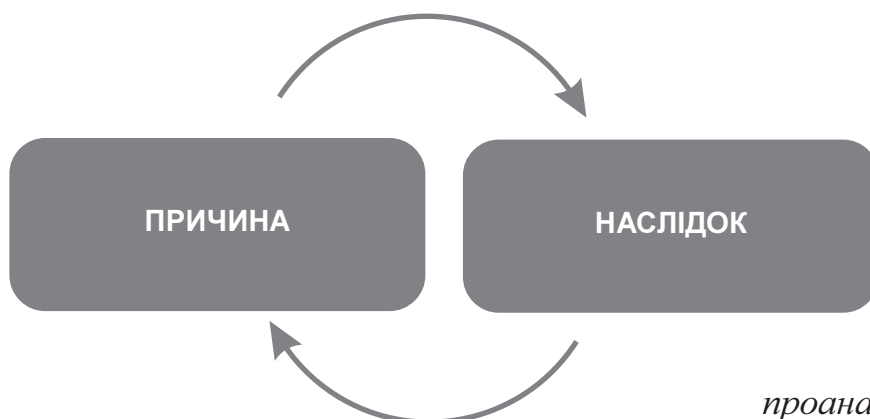
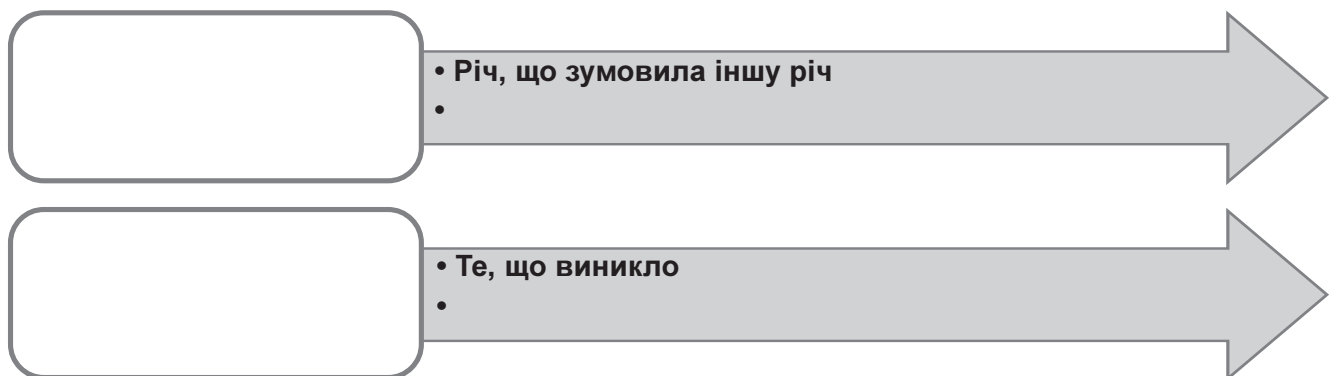
Простір і час			
Простір		Час	
Фундаментальні риси		Фундаментальні риси	
значення		значення	

Субстанція – це _____

В загальних рисах субстанцію мислили як основу світу, абсолютне буття, яке існує безвідносно. Це буття є причиною самого себе, воно не народжується і не визначається чимось іншим. Будучи першопричиною, субстанція визначає все.

Причинність – це породження, зумовленість однією річчю (подією) іншою.

проаналізуйте схему

ДУХОВНИЙ ВИМІР ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

1. Сутність свідомості

Свідомість в широкому значенні цього слова є сферою людської духовності, яка включає в себе світ думок, світ почуттів і волю. Людина є єдиною істотою на Землі, якій притаманна свідомість, духовне життя.

Людську свідомість не можна ототожнювати тільки зі знанням, з пізнанням, мисленням. За своєю сутністю свідомість є здатністю людини не лише пізнавати світ, але й усвідомлювати його, наповнювати сенсом і суб'єктивним значенням, співставляти свої знання з цілями власного існування, оцінювати світ не лише в його об'єктивних характеристиках, а як світ свого життя. Свідомість є розумінням своїх вчинків, їх наслідків, вона нерозривно пов'язана з совістю, з відповідальністю людини за свої стосунки зі світом природи і світом людей.

Свідомість – це і найвищій мірі властива лише людині, форма відображення дійсності, функція людського мозку.

2. Проблематика походження та розвитку свідомості

Свідомість сучасної людини є продуктом всесвітньої історії, результатом розвитку практичної і пізнавальної діяльності багатьох поколінь людей.

Здатність відображати об'єктивний світ в ідеальних образах з'явилась саме в процесі еволюції людини як соціальної істоти. Соціальне і біологічне у природі людини, генеалогії свідомості тісно переплетені. Сам по собі мозок, який вийшов "із рук природи", не може мислити по-людськи. Він стає органом людської свідомості, коли людина залучається до суспільного життя.

На певному етапі становлення людини, її свідомості, біологічна еволюція із домінуючого фактора перетворилась на другорядний і визначальну роль стала відігравати суспільно-історична діяльність людини. Головними чинниками цього процесу стали праця, мова, спілкування. Праця стала тією формою пристосування до середовища, яка утворила нову форму відображення – свідомість. За допомогою засобів праці людина освоювала світ, освоювала властивості предметів, вчилася думати, узагальнювати, абстрагувати. Праця набувала усвідомленого характеру.

Визначальним фактором виникнення свідомості є соціальність. Завдяки їй, людина закріплювала, удосконалювала і трансливала у поколіннях навички трудової та розумової діяльності.

Але, не дивлячись на попередній виклад, сучасна філософія не може дати остаточного і безсумнівного розв'язання проблеми походження свідомості. Існує ряд концепцій, які стараються пояснити цю проблему.

Концепції походження свідомості	
Концепція	Значення
Релігійна	
Єдиного інформаційного поля	
Походження свідомості внаслідок розвитку праці	
Дуалістична	
Еволюції	
Активного діяльного самопородження на основі природно-космічних передумов	
Я приєднуюсь до	Тому що:

3. Свідомість і мова

Виникнення свідомості пов'язується із зародженням мови, в якій формувались та відбивалися перші свідомі уявлення людей. Як і свідомість, мова формувалася в процесі праці та суспільних відносин. Вона з'являється тоді, коли в людини виникає потреба щось сказати один одному.

Мова є прямим та найгнучкішим способом прояву свідомості. Вона виконує ряд функцій:

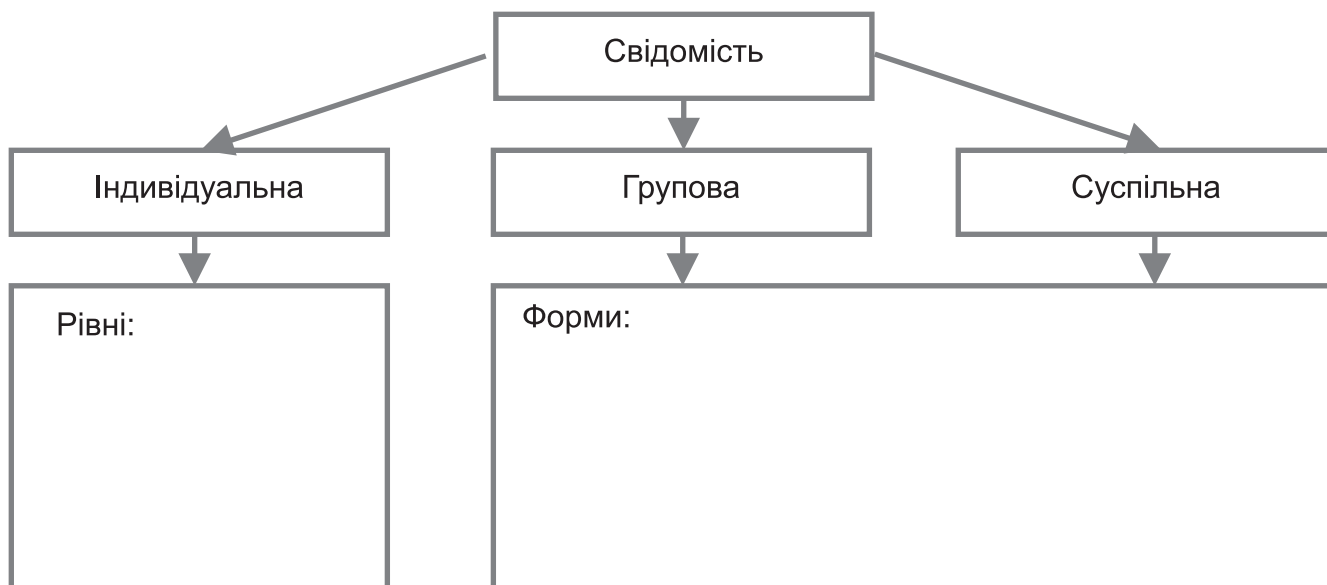
Функції,	які виконує	мова

Не можна ототожнювати свідомість і мову, тому що мова передає зміст свідомості і впливає на цей зміст та на саму свідомість.

4. Структура та функції свідомості. Суспільна свідомість, її форми

Структура свідомості є не чим іншим, як єдністю її властивостей та похідних від них (чи результативних) форм прояву. Враховуючи це, структуру свідомості можна унаочнити в таких її складових: за **рівнями** свідомість функціонує в єдності

за **складовими** свідомість складається із

Функції свідомості	
НАЗВА	ЗНАЧЕННЯ

5. Свідомість та самосвідомість, свідоме, підсвідоме, несвідоме. Загадкові явища людської свідомості та психіки

Само-свідомість	
Несвідоме	
Під-свідоме	

Свідомість не тотожна психіці. Поняття "психіка людини" ширше порівняно з поняттям свідомості. Психіка людини вбирає у себе як свідоме, так і несвідоме та підсвідоме. Тобто значна частина людських реакцій, дій і т.п. відбувається на інстинктивному, або автоматичному рівні, не стає предметом усвідомлення, не освітлена променями розуму. Свідоме і несвідоме перебувають у постійній взаємодії. Психічні процеси стають предметом свідомого становлення людини, що їх вона контролює і спрямовує. У свою чергу, значна кількість усвідомлених дій людини внаслідок багаторазового повторення набуває значення автоматизму, звички, що не потребує втручання свідомості. Такі дії забезпечує несвідоме чи підсвідоме функціонування психіки.

6. Проблема вибору свободи і відповідальність

Свобода – це одна з основних, найскладніших філософських категорій, яка визначає сутність людини, що складається з її здатності мислити і діяти відповідно до своїх намірів, бажань та інтересів, а не внаслідок якогось примусу.

Підходи до визначення свободи	
Філософія, мислитель	Підхід
Антична філософія (Сократ, Діоген, Сенека)	
Середньовічна схоластика (Тома Аквінський, Альберт Великий)	
Новий час (Томас Гоббс, Поль Гольбах)	
Іммануїл Кант	
Йоганн Фіхте	
Гегель	

ОСНОВИ ФІЛОСОФСЬКОГО ВЧЕННЯ ПРО РОЗВИТОК

1. Діалектика – вчення про розвиток

Діалектика (грецька *dialektike* – мистецтво сперечатися) – наука про загальні закони розвитку природи, суспільства і мислення, внутрішнім джерелом яких є єдність і боротьба протилежностей. Термін ввів Сократ.

Діалектика виходить з того, що все існуюче може бути зрозумілим лише в розвитку.

Розвиток – це незворотна, спрямована, необхідна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів.

пояснить схему

2. Загальні ознаки і людський критерій розвитку

Уявлення про мінливість світу колись стали великим відкриттям. Давні філософи ще не мали наукових доказів про різні форми, види рухів, але вони вловили загальну суть – рухливий характер буття. Одним з першовідкривачів цього був Геракліт. Світ уявлявся йому у вигляді "живого вогню" або ріки, в яку неможливо увійти двічі. У рухливому світі з часом все втрачає попередні риси, переходить у свою протилежність: вологе висихає, а сухе стає вологим; холодне нагрівається, а гаряче – холодне тощо.

Антична філософія так і не змогла піднятися до розуміння розвитку як постійного виникнення чогось принципово нового, поворотного.

Крок в цьому напрямку був зроблений в епоху середньовіччя, а пізніше – в новий час – Декартом. Але розуміння розвитку у Декарта не розповсюджувалося на суспільство.

Ідею історичного розвитку висунули Вольтер і Руссо. Формування теорії розвитку було здійснено лише в німецькій класичній філософії. Застосувавши поняття розвитку до сонячної системи та інших зоряних світів, Кант разом з тим поставив питання і про розвиток моралі, про соціальний розвиток людини. Його учень Гердер зробив першу спробу послідовного розгляду історичного розвитку народів і культур.

Цілісну конструкцію розвитку, перш за усе історичного розвитку людства з позицій об'єктивного ідеалізму, розробив Гегель. Він привів в систему понятійний апарат діалектики (система категорій).

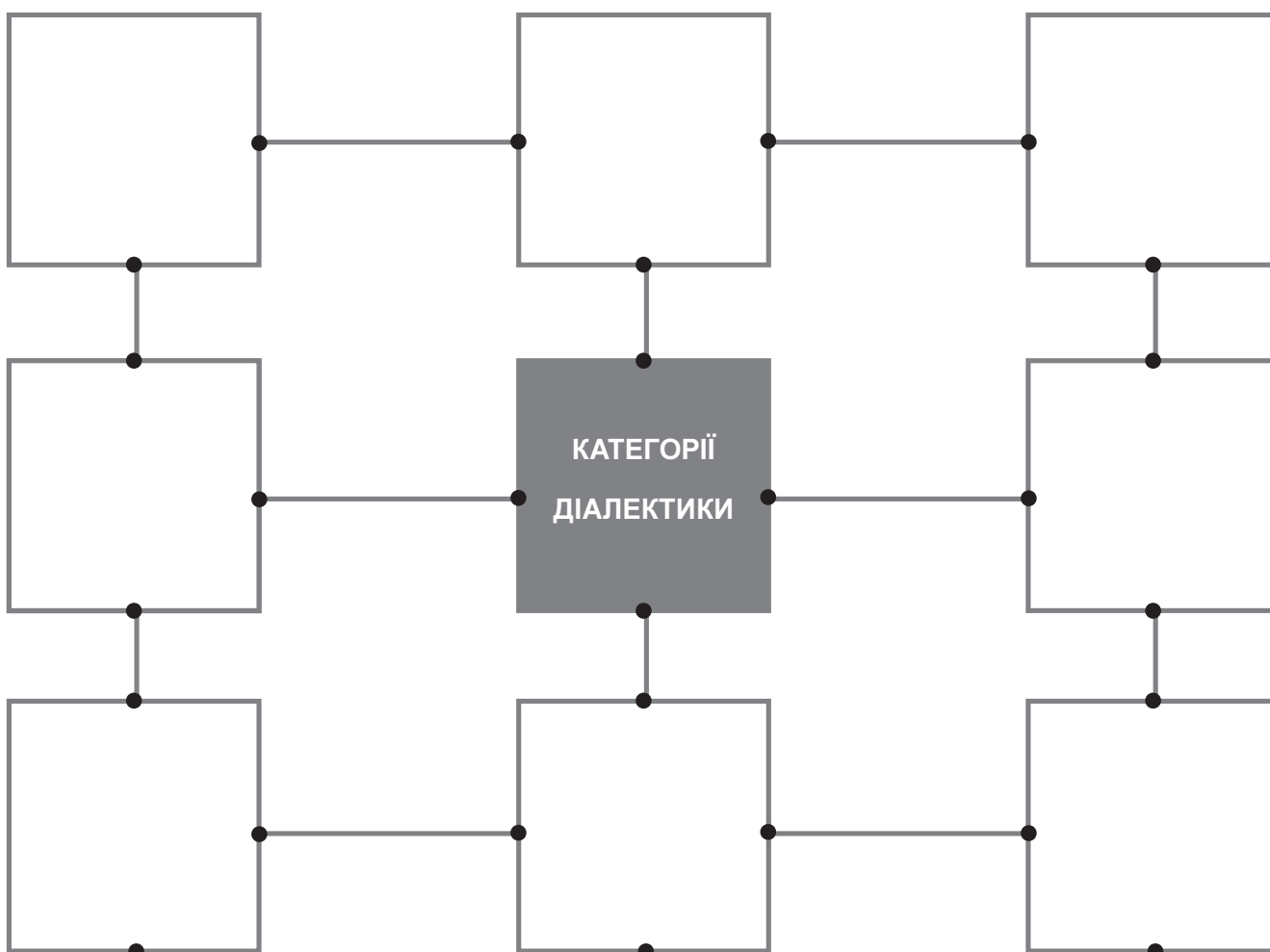
3. Принципи діалектики

Принципи діалектики – це _____

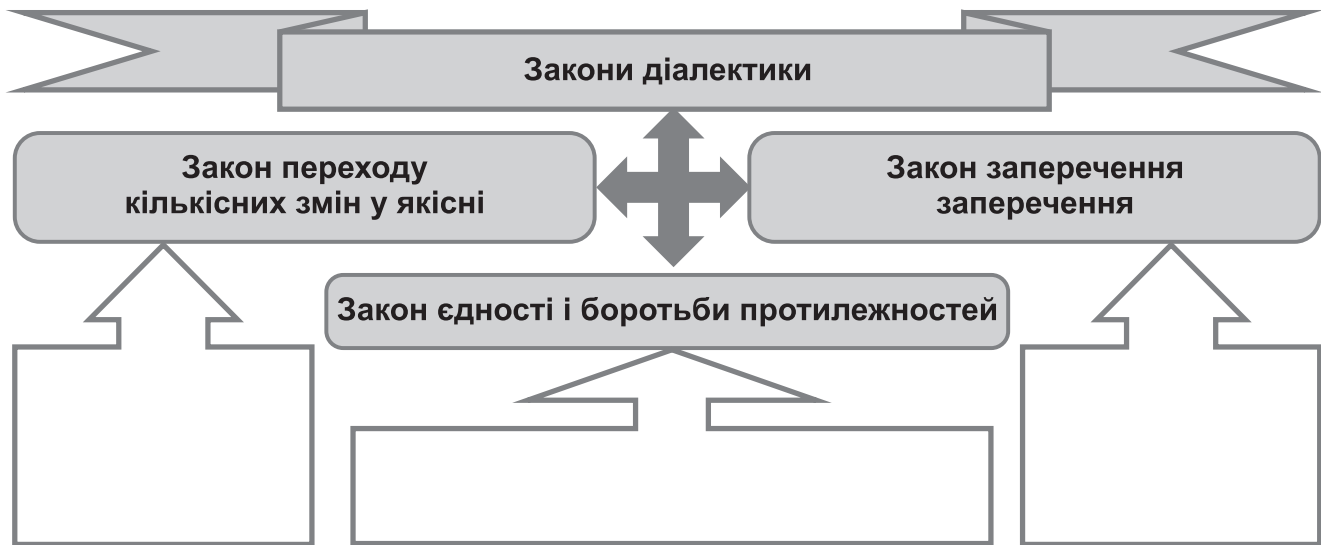
ПРИНЦИПИ	
ЗНАЧЕННЯ	

4. Категорії діалектики

Філософські категорії – це _____

5. Закони діалектики

Закон єдності і боротьби протилежностей

Всі предмети, процеси, явища суперечливі. Це означає, що вони складаються з однієї чи більше пар протилежностей, полярних начал (плюс і мінус, притягування й відштовхування, чоловіки і жінки, прекрасне і потворне і т.д.).

Єдність протилежностей являє собою насамперед їх взаємопокладеність, тобто те, що протилежнодіючі сторони не тільки заперечують, але й взаємозумовлюють одна одну, складаючи нерідко єдність цілого. Якщо зникає один бік протиріччя, другий перестає існувати. Єдність протилежностей виявляється у тому, що між протилежностями має місце певне співпадіння, їх взаємопроникнення, тотожність у тих або інших моментах, тенденціях. Важливим моментом єдності протилежностей є й те, що вони можуть взаємно переходити одна в одну, і в цьому найбільш повно виявляється їх тотожність.

Боротьба протилежностей означає, що протилежності не лише взаємозумовлюють, а й взаємовиключають одна одну, і, взаємодіючи, стикаються між собою, вступають у взаємовороту, яка може набирати різних форм.

Власний приклад: _____

Закон переходу кількісних змін у якісні

Категорії через які відбувається закон:

❖ Якість – характеристика предмета (визначеність речі), яка коливається в межах міри, що визначається кількістю.

- Власний приклад:** _____

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Заперечення включає в себе триєдиний процес:

- Власний приклад:** _____

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

6. Антиподи діалектики

Антиподи – це _____

Антиподами діалектики є метафізика та софістика.

Метафізика – це вчення про перші сутності, вищі рівні всього суцього, що не доступні досвідному знанню, а відкриваються лише розумові та інтуїції (з грецької "мета" – між, після, через; "фізика" – природа, наука про природу)

Відмінності діалектики та метафізики	
МЕТАФІЗИКА	ДІАЛЕКТИКА
У розумінні зв'язку старого і нового	
У розумінні джерела розвитку, руху, зміни	
У розумінні переходу від старої якості до нової	
У розумінні спрямованості розвитку	
У стилі мислення, усвідомленні дійсності	
У розумінні суті істинного знання	
У розумінні суті пізнання	
У розумінні картини світу	

Софістика – спосіб міркувань, що ґрунтується на навмисному порушенні законів логіки й оголошенні хибних умовиводів істинними.

За багатьма своїми ознаками наближається до метафізики. ґрунтується на неправильному виборі вихідних положень, на абсолютизації того чи іншого визначення, на змішуванні суттєвого й несуттєвого, на хибних доведеннях, на використанні різних значень одного й того ж слова. На відміну від метафізики софістика не є типом світогляду.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Поняття "гносеологія". Знання та пізнання.

Об'єкт і суб'єкт пізнання

Гносеологія – це галузь філософії, яка вивчає сутність пізнавального процесу, його закономірності та принципи, форми і типи одержання знання про світ.

Пізнання це процес _____.

Знання – це відображення в свідомості людини реального світу, його закономірностей.

Пізнання розглядається як взаємодія суб'єкту (того, хто пізнає) і об'єкту (того, що пізнається).

Зобразити на схемі відношення суб'єкту та об'єкту пізнання:

ВИДИ ПІЗНАННЯ	
назва	характеристика

2. Проблема пізнання у філософії

Пізнання в історії філософії	
Мислитель	Думка
Геракліт	
Сократ	
Платон	
Аристотель	
Бекон	

Пізнання в історії філософії	
<i>Мислитель</i>	<i>Думка</i>
Декарт	
Локк	
Гегель	
Фейєрбах	
Кант	

Гносеологічний песимізм

Гносеологічний оптимізм

Основні положення теорії пізнання, що виробились у XIX – XX ст.:

1)

2)

3)

4)

3. Рівні та форми пізнання. Чуттєве і раціональне пізнання

Рівні та форми пізнання		
ЧУТТЄВИЙ РІВЕНЬ		
<i>Відчуття</i>	<i>Сприйняття</i>	<i>Уявлення</i>
РАЦІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ		
<i>Поняття</i>	<i>Судження</i>	<i>Умовивід</i>

СИНТЕЗУВАЛЬНИЙ РІВЕНЬ		
<i>Досвід</i>	<i>Експеримент</i>	<i>Практика</i>

4. Опосередковане та безпосереднє пізнання

Безпосереднє пізнання – _____

Опосередковане пізнання – _____

5. Творчість, логіка, інтуїція у пізнанні

Пізнання носить творчий характер. *Творчість* – це _____

Творчість проявляється у створенні неповторних, оригінальних, унікальних матеріальних і духовних цінностей (відкриття нових властивостей та закономірностей, створення цінностей мистецтва, нових зразків техніки та нових видів технології і т. д.).

Основними видами творчості є: наукова, винахідницька, політична, організаторська, філософська, художня, міфологічна, релігійна, повсякденно-побутова.

Творчість у пізнанні досить часто звертається до логіки та інтуїції.

Інтуїція – _____

Інтуїцію часом трактували як щось таємниче і мало не надприродне. І хоча механізми інтуїції до теперішнього часу вивчені недостатньо, однак її науковий аналіз вимагає позбавити це явище ореола таємничості.

Інтуїцію треба розглядати в єдності з логічними засобами та формами пізнання.

Логіка – _____

Мислення у пізнанні опирається на логічні закони, що виражають абсолютно точні й строго визначені зв'язки між висловлюваннями та їхніми елементами. В процесі наукового дослідження суб'єкт змушений переривати поступове логічне міркування інтуїтивними стрибками. Таким чином логіка та інтуїція – це два взаємообумовлені механізми наукової творчості, що доповнюють один одного і не існують ізольовано один від одного.

6. Проблема істини

Істина – це правильне, перевірене практикою, відображення в нашій свідомості предметів та явищ природи і суспільства, що існують поза свідомістю і незалежно від неї. Іншими словами, істина – це знання, яке відповідає дійсності.

Істина буває:

об'єк- тивна	
відносна	
абсо- лютна	
конкретна	

7. Практика як критерій істини

Суб'єкт пізнання повинен бути впевненим, що його уявлення, поняття, судження є дійсною істиною, а не оманною (заблудженням, хибою).

Заблудження – знання, яке не відповідає своєму предмету, його викривлене відображення. Заблудження слід відрізняти від брехні, дезінформації – навмисного викривлення істини в корисних цілях.

Критерій істини в історії філософії	
Критерій	Характеристика
Ясність і очевидність знань	
Показання органів чуття	
Корисні думки, що ведуть до успіху	
Загальнозначимість	
Умовна згода	
Лише на основі практики людина може довести істинність своїх знань.	

8. Практика як спосіб ставлення і відношення людини до світу і до самої себе

Практика – це чуттєво-матеріальна діяльність людини, спрямована на перетворення природи, соціальних умов життя, специфічно людський спосіб взаємодії людини з оточуючим середовищем.

Близьким за змістом до практики є поняття "діяльність" і "праця".

Різниця між практикою, діяльністю та працею полягає: _____

Структура практики включає такі елементи: суб'єктивну діяльність людини і об'єктивні властивості буття. При більш детальному підході можна виявити такі основні структурні елементи: потреби людини, цілі діяльності, мотиви діяльності, засоби діяльності, власне діяльність, результати діяльності.

9. Види практики

Матеріально-виробнича	Соціально-історична
<i>визначення</i>	
<i>відмінності</i>	

10. Знання і мудрість

Різниця між мудрістю і знанням полягає: _____

11. Методологія

Методологія – це _____

12. Метод як усвідомлений спосіб пізнавальної діяльності.

Методологічний арсенал науки.

Емпіричне та теоретичне пізнання

Метод – це свідомо застосовані порядок та послідовність дій, що приводять до бажаного результату.

Пізнавальна діяльність відбувається за допомогою методів, а саме – наукових.

Науковий метод – це результат досліджень, зроблених попередньо.

Сучасна система методів науки досить різноманітна, як і сама наука. У методології існує безліч класифікацій наукових методів.

Більшість із науковців використовують класифікацію, яка базується на теоріях американського мислителя Р.Мертон.

Методи емпіричного рівня дослідження	
Методи	Характеристика
Наукового спостереження	
Опис	
Вимірювання	
Експеримент	
Методи, що використовуються на емпіричному та теоретичному рівнях	
Аналіз і синтез	
Індукція і дедукція	
Абстрагування	
Аналогія і моделювання	
Формалізація	
Методи теоретичного рівня	
Метод сходження від абстрактного до конкретного	
Єдність історичного і логічного	
Системно-структурний аналіз	

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ СУСПІЛЬСТВА

1. Поняття суспільства у філософії

Суспільство у вузькому розумінні має такі значення:

- а) _____
 б) _____
 в) _____
 У широкому суспільство – це _____

Підходи до трактування суспільства		
Час	Мислителі	Трактування

Суспільство	
Ідеалістичні концепції	Матеріалістичні концепції

Сучасні концепції суспільства			
Автор	Назва	Автор	Назва

2. Основні підходи до розуміння суспільства

Карл Маркс у праці "До критики політекономії" виділив такі підходи	
Матеріалістичний	Ідеалістичний

К. Маркс розглядав наявність у суспільстві двох факторів – матеріалістичного та ідеалістичного. На думку науковця, провідне місце займають _____ фактори.

3. Суспільство як самоорганізована та саморозвинена система

Суспільство являє собою систему, джерело розвитку якої знаходиться в ній самій.

Відмінності соціальної системи від систем, що діють у природі:

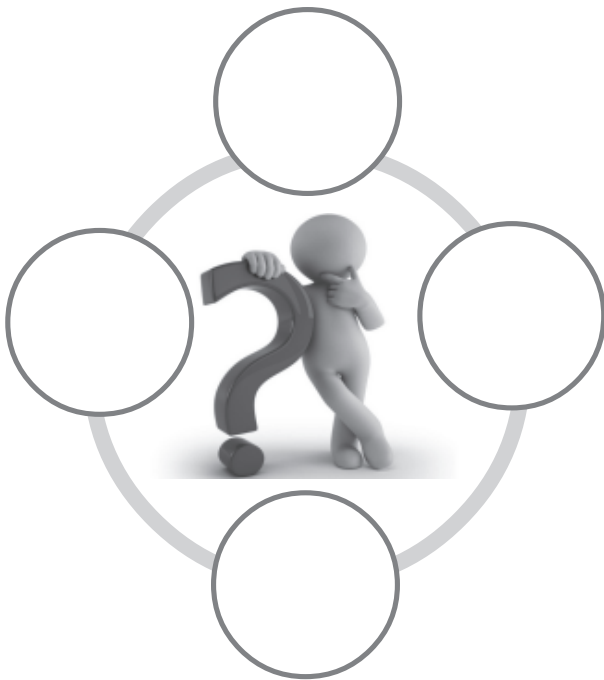
- 1) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____

У соціальній філософії виділяють п'ять рівнів соціальних систем:

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____

Соціальна структура суспільства – це форма організації суспільства, що склалася історично і являє собою певну форму стійких зв'язків, відносин, які виникли на їх основі, соціальних груп і інститутів, які забезпечують цілісність суспільства, збереження його властивостей при впливі на нього різних внутрішніх і зовнішніх факторів.

Основні елементи структури суспільства

Як складна саморегульована система суспільство має кілька підсистем або сфер

Розвиток суспільства і функціонування його основних сфер відбуваються за певними законами, які називаються соціальними.

Соціальний закон – це загальні, об'єктивні, необхідні, істотні, стійкі, повторювані зв'язки між процесами і явищами в різних сферах життя суспільства, що визначають його розвиток.

Критерії класифікації соціальних законів					
За сферою дії		За тимчасовою ознакою		За місцем у суспільному житті	
Соціологічні закони	Закони окремих сфер життя	Загально-історичні	Специфічні	Основні	Неосновні

4. Роль географічного природного середовища у житті суспільства

Географічне середовище – це сукупність предметів живої і неживої природи, залучених на даному етапі розвитку суспільства у процес суспільного життя і які, таким чином, є необхідними умовами існування і розвитку суспільства.

До географічного середовища належать: _____

Геополітика – це політична доктрина, яка абсолютизує роль географічного середовища у житті держави. Одним із теоретичних засновників геополітики був _____

5. Демографічні чинники суспільного розвитку

Поряд із географічним середовищем значним фактором розвитку суспільства є народонаселення. Цю сторону природу людини вивчає демографія.

Демографія – наука, що досліджує динаміку чисельності населення, міграцію сім'ї, її склад і розвиток, народжуваність, смертність, зайнятість, пропорції складу населення за віковими, статевими та іншими ознаками, вступ до шлюбу і розлучення тощо.

Найважливішим показником стану народонаселення є народжуваність.

Коефіцієнти народжуваності:

1. _____ (Кількість народжених на певній території за окремий період (рік) із розрахунку на 1000 чоловік населення).

2. _____ (Відношення кількості народжених до кількості жінок дітородного віку).

3. _____ (Кількість народжених дітей тисячею заміжніх жінок за рік).

4. _____ (Середнє число дітей народжених однією жінкою за весь період її життя).

Фактори рівня народжуваності								

6. Матеріальні основи розвитку суспільства

Праця – це цілеспрямована діяльність людей, у процесі якої вони перетворюють та пристосовують предмети природи для задоволення своїх потреб.

Матеріальною основою розвитку суспільства є суспільне виробництво

Матеріальне виробництво – це діяльність, спрямована на освоєння навколишнього середовища.

Матеріальне виробництво			
Продуктивні сили		Виробничі відносини	
Людина (головна продуктивна сила суспільства)	Засоби виробництва		
	Знаряддя праці	Предмети праці	

Сучасне виробництво тісно пов'язане з НТП та НТР.

Порівняння	
Науково-технічний прогрес	Науково-технічна революція

7. Політична система суспільства

Політична система – це система державно-правових, політичних і громадських інститутів, установ і організацій, за допомогою яких регулюються політичні відносини між державами, народами, класами, націями та іншими соціальними спільнотами країни.

Структура політичної системи суспільства					

8. Громадянське суспільство

Громадянське суспільство прийшло на зміну традиційному, станово-кастовому, в якому держава практично співпадала з майновими класами і була відособлена від основної маси населення.

Відособлення суспільства від влади держави завершилось в ході революцій XVII–XVIII ст. і подальших реформ.

Громадянське суспільство	
Широке значення	Вузьке значення

Громадянське суспільство – це сфера спонтанного самовиявлення вільних індивідів і асоціацій та організацій громадян, які добровільно сформувалися і захищені законом від прямого втручання з боку органів державної влади.

Ознаки громадянського суспільства:

❖	
❖	
❖	
❖	
❖	
❖	
❖	

9. Сутність духовного життя суспільства.

Поняття "культура"

Духовне життя суспільства – це поняття, що включає в себе багатогранні процеси, явища, пов'язані з духовною сферою життєдіяльності людей; сукупність ідей, поглядів, почуттів, уявлень людей, процес їх виробництва, розповсюдження, перетворення суспільних, індивідуальних ідей у внутрішній світ людини.

Складові духовного життя суспільства		
Духовне виробництво	Суспільна свідомість	Духовна культура

10. Історичні типи суспільства.
Поняття "суспільно-економічна формація" і "цивілізація"

Історичні типи суспільства		
Формаційний		Цивілізаційний
Суспільно-економічна формація – це		Цивілізація – це
Основні елементи суспільно-економічної формації		Оснoву цивілізації складає не лише економічний базис, але в більшій мірі – сукупність культурних зразків ціннісних орієнтирів, цілей, мотивів, ідеалів, що перетворюються в певні психологічні настанови людей. Типи цивілізацій більш глобальні, більш сталі утворення, ніж типи формацій. У межах одного типу цивілізації можливі формаційні відмінності. Розвиток цивілізації є більш могутнім, значущим, довготривалим процесом, ніж зміна формацій.
Бази	Надбудова	

11. Рушійні сили та суб'єкти історичного процесу

Рушійними силами історичного процесу є: _____

Суб'єктами історичного процесу є:

Підходи до природи історичного процесу	
це філософські погляди, які стверджують, що історичний процес є фатальним, необхідним, а народні маси та історичні особи не мають впливу на його розвиток.	це філософське вчення, яке заперечує або ігнорує об'єктивні закони розвитку і вважає, що управління суспільним процесом можна досягти силою за допомогою дії історичних осіб. Така філософія веде до тоталітаризму, фашизму та культу особи.

Рушійні сили суспільства		
Соціальна революція	Протиріччя	Політична система

ФІЛОСОФСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДИНИ

1. Філософська концепція людини – основа наук про людину

Головна проблема будь-якого філософствування – людина. Дослідження людини поклало цілий напрямок у філософії – антропологічний.

Що таке людина? Що спільного між представниками людського роду? В чому проявляються ці спільні ознаки? Адже всі люди різні.

Діяльність – специфічно людський спосіб існування. Сутнісними характеристиками людської діяльності є:

1) _____

2) _____

2. Сутність людини

Категорія сутність виражає _____

У людини виокремлюють сутність п'яти рівнів	
Рівні (порядки)	Характеристика

3. Праця і мова – фактори становлення і розвитку особистості

Розробка трудової теорії формування людини належить _____, її положення викладено у праці "_____".

Історія становлення людини розпочалася з виготовлення і використання первісною людиною найпростіших знарядь праці та постійно розвивалася в процесі ускладнення праці та спілкування людей.

У процесі розвитку трудової діяльності, насамперед, удосконалення руки, збагачувались дотикові відчуття, формувався слух, здатний сприймати нюанси звуків людської мови. Логіка практичних дій фіксувалася в голові і перетворювалася на логіку мислення. Людина вчилася думати. І перш ніж розпочинати справу, вона вже могла уявити і її результат, і спосіб здійснення, і засоби досягнення цього результату.

Первісні люди мусили спільно добувати засоби існування, захищатися від ворогів, боротися зі стихійними силами природи. Ці обставини зумовили потребу в спілкуванні, їх реалізація спричинила виникнення членороздільної мови.

Людина набула здатності знати те, що безпосередньо сама могла не відчувати. Мова внесла новий принцип у роботу центральної нервової системи і стала потужним засобом розвитку людської свідомості і людини загалом.

4. Проблема людини в історії філософії

<i>Історичний проміжок</i>	<i>Суть людини</i>

Групи концепцій про людину XX століття		
<i>Перша група</i>	<i>Друга група</i>	<i>Третя група</i>
↓	↓	↓
↓	↓	↓
	СУТЬ	

5. Філософський зміст понять "індивід", "індивідуальність", "особистість"

Індивід – це _____

Індивідуальність – це _____

Особистість – це _____

Людина особистістю не народжується.

6. Типологія особистості

Згідно із параметрами психіки прийнято виділяти чотири типи особистості:

Мислителі про типи особистості	
Мислитель	Типи

7. Проблема відчуження людини та шляхи його подолання

Чому виникає відчуження людини?	
Гоббс, Руссо	
Гегель	
Фейєрбах	
Маркс, Енгельс	
Ніцше	
Шпенглер	
Бердяєв	

Аби подолати відчуження людині потрібно _____

8. Діалектика взаємодії людини і суспільства

Типи взаємозв'язку людини і суспільства	

9. Самореалізація особи

Самореалізація – це процес найповнішого виявлення і здійснення особою своїх можливостей, досягнення намічених цілей у вирішенні особисто значущих проблем, що дозволяє максимально повно реалізувати свій творчий потенціал.

10. Роль особистості в історії

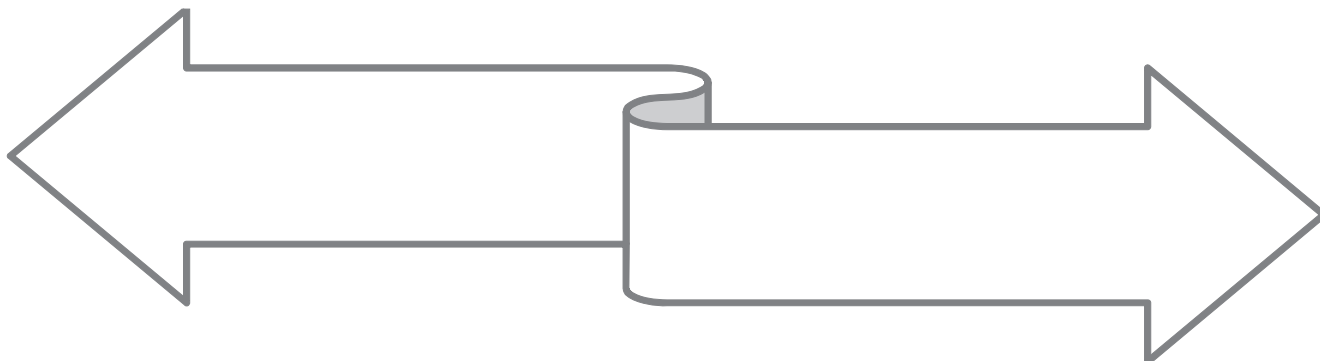
Історична особистість – це людина, що залишила певний слід в історії життя народу, держави, людства.

Історичною особистістю може бути: _____

11. Сенс життя людини та його самоцінність

Сенс життя – це _____

Варіанти вирішення проблеми сенсу життя в історії культури:

Концепції ставлення до сенсу життя:

- а) _____
- б) _____
- в) _____

12. Проблема людського щастя

Щастя – це вищий прояв реалізації сенсу життя особистості.

Погляди на щастя	
Сократ	
Платон	
Епікур	
Середньовіччя	
Відродження	
Кант	
Гегель	
Маркс, Енгельс	

Формула щастя	

ЦІННОСТІ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА

1. Поняття "аксіологія"

Філософське вчення про цінності та їх природу називається аксіологією.

Погляди на цінності в історії філософії	
Античність	
Середньовіччя	
Німецька класична філософія	
Сучасність	

Таким чином, **цінність** – це _____

2. Місце аксіології в системі культури

Цінність становить фундамент культури і є її предметним полем. Культура визначається як система цінностей та ідей, що слугують для регулювання поведінки членів соціуму. Культура є цементом будівлі суспільного життя, а цінності – осередком духовного життя суспільства, Культура встановлює що таке цінність, а що таке антицінність. Цінності скріплюють громадську єдність, цілісність соціуму, перешкоджаючи руйнівному впливу ззовні.

3. Цінності як визначальні характеристики людського буття

Цінності формуються поступово, через вибір певних видів поведінки і досвіду людей. Вони виступають як сукупність звичок, прийомів людського побуту, специфічні форми поведінки, що передаються від покоління до покоління як ознака власне людського способу життя, відмінні від тваринних, інстинктоподібних. З часом ці прийоми побуту закріплюються, схематизуються у вигляді традицій, обрядів, звичаїв, ритуалів. Результатом цього є формування людської психології, ментальності, способу життя людей у потрібному для суспільства напрямі.

Чим більше витратила людина своїх фізичних та духовних сил на освоєння того чи іншого предмету, тим більш небайдужим є її ставлення до нього. Самі по собі предмети – ні позитивні, ні негативні. Вони отримують ціннісну характеристику лише по відношенню до потреб людини. Оцінюється не фізичний, природний зміст

предметів, а їх суспільна функція. Тому цінність – поняття, яке визначає позитивне чи негативне значення об'єкта саме для людини.

4. Людина в системі цінностей

Найбільш адекватними засобами самопізнання для вироблення ціннісних орієнтацій є краса (естетичне) і прагнення до добра (етичне).

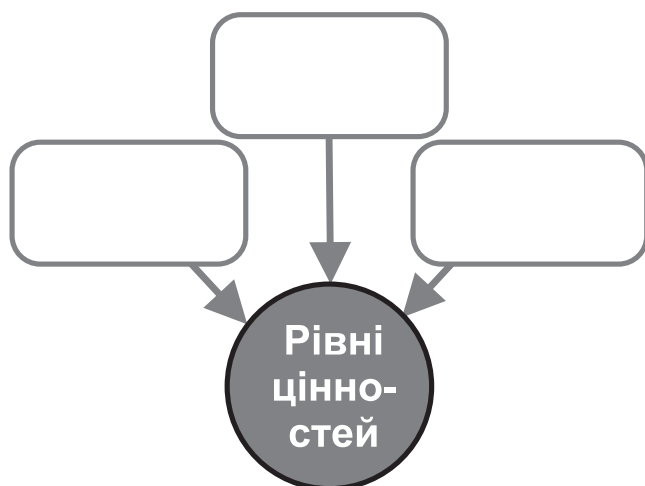
Естетичні цінності: _____

Етичні цінності: _____

5. Структура цінностей

Цінності мають досить розгалужену структуру.

За конкретно-предметним змістом цінності поділяють на _____

За відношенням індивіда до різних видів життєдіяльності виділяють: _____

На функціональній основі виділяють:

а) _____

б) _____

6. Цінність як ядро духовного світу людини

Духовний світ людини складають думки, переживання, цінності, ідеали, погляди, уявлення, віра. Основою духовного світу людини є цінності. Цінності орієнтують людину у світі явищ і спрямовують її діяльність. Цінності є тими явищами природи чи суспільства, які корисні, потрібні людям того чи іншого суспільства, як дійсність, цілі або ідеали. Таким чином, цінності є узагальнюючим поняттям для таких явищ духовного життя, як ідея чи ідеал, моральна норма, художній твір. Вони пов'язані з інтересами людей через систему розподілу праці; через особисті зв'язки, які виникають між тими, хто створює духовні цінності, й навколишнім середовищем, через визнання тієї чи іншої цінності з боку публіки, аудиторії, ідеології чи культури; через важелі фінансового, ідейного, соціально-політичного впливу на внутрішній світ творця цінностей та на засоби його діяльності. Цінності є предметом потреб людини. Такими предметами можуть бути річ чи ідея, внаслідок чого

цінності поділяються на:	
це:	це:

7. Проблема суб'єктивного вибору. Цінність як регулятор поведінки людини

Цінності можуть бути:	
Предметні	Суб'єктивні
це:	це:
Приклад:	Приклад

8. Цінність і ціль

І ціль, і цінність виступають регулятором діяльності, проте між ними є відмінність. Цінність _____

Ціль _____

Основна форма, в якій функціонують цінності – _____.
Особливістю _____ є його нездійсненність.

9. Ціннісні орієнтації

Ціннісна орієнтація – це спрямованість всіх проявів життєдіяльності людини на певну систему цінностей, що надає життю сенс і значення. Основним змістом ціннісних орієнтацій особистості є політичні, філософсько-світоглядні, моральні переконання, глибинні і усталені симпатії і прихильності, моральні принципи поведінки.

Без усвідомлення людиною змісту цінностей, якими вона керується, неможливо визначити цілі її діяльності.

Найважливішою функцією цих орієнтацій є функція регулятора зовнішньої поведінки індивіда.

Існують різні типи ціннісних орієнтацій, ось деякі з них:

Етико-релігійна (етизм)	Образно-естетична (естетизм)	Утилітарна	Політична
Значення			

10. Вищі духовні цінності і життєвий сенс

Підсумковою цінністю є благо як єдність істини, добра і віри. Благо виступало вищим життєвим орієнтиром людини, узагальнювало і вищу мету її існування, і спосіб життя.

Які цінності можуть бути вищими для людини, залежить від багатьох обставин. Вищими цінностями можуть бути: здоров'я, сім'я, кохання, свобода, мир, війна, держава, праця, істина, честь, споглядання, творчість тощо. Визначення вищих цінностей здійснюється на рівні індивідуального вибору.

У житті індивіда вищі цінності визначають сенс його існування, з якого випливає вся мотивація даного суб'єкта. Завдяки цим цінностям людина долучається до того, що визначає сенс життя, надає йому конкретики.

Утвердження вищих цілей і цінностей власного життя становить сенс індивідуального існування.

11. Глобальні проблеми: екологічний і моральний імперативи виживання людства

Глобальні проблеми – це _____

Є такі глобальні проблеми: _____

Загальні шляхи їх вирішення: _____